

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1909. Första Kammaren. N:o II.

Tisdagen den 16 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m.

Upplästes och godkändes bevillningsutskottets förslag till Riksdagens skrivelse, n:o 12, till Konungen, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående tullen å vin.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet den af herr *Sjöcrona* m. fl. den 13 i denna månad väckta och då bordlagda motion, n:o 49, om ändring af § 79 regeringsformen.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flere ledamöters begäran följande den 13 innevarande februari bordlagda ärenden, nämligen statsutskottets utlåtanden, n:is 20 och 21, bevillningsutskottets betänkanden n:is 3 och 4, lagutskottets utlåtanden n:is 3 och 4 äfvensom Första Kammarens tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 2.

Afgåfvos och bordlades följande motioner:

n:o 50, af herr *von Möller*, angående skrivelse till Konungen i fråga om meddelande af bestämmelser mot onödigt plågende af husdjur vid slakt;

n:o 51, af herr *Jonsson*, om införande i stället för kommunal skogsaccis af vissa bestämmelser i förordningen angående bevilling af fast egendom samt af inkomst; och

n:o 52, af herr *Åström*, i anledning af Kungl. Maj:ts förslag till lag om skogsaccis.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr	<i>Herdin</i>	under	14	dagar fr. o. m. den	17	innev.		
»	<i>Aström</i>	»	14	»	»	»	17	»
»	<i>Wester</i>	»	10	»	»	»	18	»

Justerades två protokollsutdrag för denna dag, hvarefter kammaren åtskildes kl. 3,20 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Onsdagen den 17 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollet för den 10 i denna månad.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtande n:o 8, angående regleringen af utgifterna under riksstatens sjunde hufvudtitel, innefattande anslagen till finansdepartementet;

bevillningsutskottets betänkande n:o 5, i anledning af väckt motion om borttagande af tullen å jordnötter; äfvensom

lagutskottets utlåtanden:

n:o 5, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t med begäran om framläggande af förslag till utvidgning af öfverexekutors befogenhet att lämna handräckning mot tredskande innehafvare af nyttjanderätt till fastighet;

n:o 6, i anledning af väckta motioner om afkortning i öfnings-tiden för värnpliktige, som uppnått visst kunskapsmått och färdighet m. m.;

n:o 7, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående befrielse för till Sverige återinflyttade emigranter från fullgörande af vapentjänst i fredstid; och

n:o 8, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t med begäran om framläggande af förslag i fråga om rätt att förändra fideikommiss i fast egendom till penningfideikommiss.

Företogs val af tjugufyra valmän för utseende af Riksdagens justitieombudsman och hans efterträdare; och befunnos, efter val-förrättningens slut, hafva blifvit till valmän utsedde:

herr Björck	med 96 röster,
» Björklund	» 96 »
» Boman	» 96 »
» Danström	» 96 »
» Dieden	» 96 »
» Ekströmer	» 96 »
» Ewerlöf	» 96 »
» Grundberg	» 96 »

friherre	Gyllenstierna	med 96 röster,
greve	Hamilton, Alexander,	» 96 »
herr	Hallin	» 96 »
»	Kinnander	» 96 »
greve	Klingspor	» 96 »
herr	Liedberg	» 96 »
»	Magnuson	» 96 »
»	Nyström, Carl,	» 96 »
»	Nyström, J. F.,	» 96 »
»	Ros	» 96 »
greve	von Rosen	» 96 »
herr	Sandwall	» 96 »
»	Strömberg	» 96 »
»	Tønning	» 96 »
»	Wennberg	» 96 »
»	Wester	» 96 »

Företogs val af sex suppleanter för de valmän, som af kammaren fått i uppdrag att utse Riksdagens justitieombudsman och hans efterträdare; och befunnos, efter valförrättningens slut, hafva blifvit till suppleanter utsedde:

greve	Wachtmeister, Henning,	med 84 röster,
herr	Larsson, Knut,	» 84 »
friherre	Silfverschiöld	» 83 »
herr	Gustafsson	» 83 »
»	Nilsson	» 82 »
»	Bosæus	» 81 »

sedan ordningen emellan dem, som erhållit lika antal röster, blifvit genom särskilda lottningar bestämd.

Herr statsrådet greve *Hamilton* aflämnade Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen, angående anläggande af en elektrisk kraftstation i Oscar-Fredriksborgs fort.

Vid föredragning af herr *von Möllers* under gårdagen väckta och då bordlagda motion, n:o 50, angående skrifvelse till Konungen i fråga om meddelande af bestämmelser mot onödigt plågande af husdjur vid slakt, beslöt kammaren hänvisa denna motion till sitt tillfälliga utskott n:o 1.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet herr *Jonssons* nästlidne dag bordlagda motion, n:o 51, om införande i stället för kommunal skogsaccis af vissa bestämmelser i förordningen angående bevillning af fast egendom samt af inkomst.

Föredrogs och hänvisades till lagutskottet herr *Åströms* sistlidne dag bordlagda motion, n:o 52, i anledning af Kungl. Maj:ts förslag till lag om skogsaccis.

Föredrogs änyo och företogs punktvis till afgörande statsutskottets den 13 och 16 innevarande februari bordlagda utlåtande n:o 20, angående riksgäldskontorets förvaltning under den tid, som förflutit, sedan ansvarsfrihet senast tillerkändes fullmäktige i nämnda kontor.

Punkterna 1 och 2.

Lades till handlingarna.

Punkten 3.

Sedan statsutskottet tagit kännedom om den af Riksdagens år 1908 församlade revisorer afgifna berättelsen om granskning af riksgäldskontorets tillstånd och förvaltning, hade utskottet, i anledning af hvad revisorerna anfört beträffande de af riksgäldskontoret bestridda riksdagskostnader, i nu föredragna punkt hemställt, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla *dels*, med afseende å bestridande af kostnaderna för Kungl. Maj:ts propositioner till Riksdagen, att för framtiden utgifter för ändringar i korrektur och för förslagstryck måtte bestridas af de å vederbörande hufvudtitel uppförda anslag till expenser m. m., *dels ock*, med afseende å betänkanden, som afgäfves af kommittéer, tillsatta enligt Kungl. Maj:ts beslut, att för framtiden hela sättningskostnaden liksom ock alla öfriga kostnader för sådant betänkande utom de, som belöpte sig å papper till de för Riksdagen afsedda exemplaren och dessas tryckning såsom tilläggsupplaga till den för Kungl. Maj:t erforderliga upplagan af betänkandet, måtte påföras kommittén att af härför tillgängliga medel bestridas.

Herr Ros: Jag skall icke motsätta mig ifrågavarande, af statsutskottet gjorda hemställan, ehuru jag icke kan inse, att svenska staten gör någon nämnvärd besparing på, att man öfverflyttar vissa kostnader ifrån riksdagskostnaderna till departemental- och kommittékostnader.

Däremot kan jag icke stillatigande vara med om, att statsutskottet afstyrkt statsrevisorernas hemställan i fråga om inskränkning i utdelningen af kommittétrycket till riksdagsmännen. Kost-

Om kostnaderna för riksdagstrycket.

Om kost-
naderna för
riksdags-
trycket.
(Forts.)

naden för riksdagstrycket har under tolf år, räknadt från och med 1896, nära fyrdubblats. Och om man gentemot revisorernas förslag att inskränka kommittébetänkandenas utdelning till riksdagsmännen svarar eller invänder, att det är en småsak, att det är en obetydlighet och att det är egentligen tryckpapperet, det gäller, så ber jag att få erinra, att kostnaden för tryckpapperet till riksdagstrycket uppgår för år 1908 till det afsevärda beloppet af 84,694 kr. 47 öre och kostnaden för häftning och bindning till 46,094 kronor och 69 öre. Äfven om den inbesparade kostnaden till följd af den föreslagna inskränkingen i utdelningen af kommittébetänkanden skulle blifva jämförelsevis liten, så tror jag dock, att den nuvarande utdelningen af kommittébetänkandena medför totalt bortkastade penningar.

Jag finner all anledning att fästa afseende vid statsrevisorernas hemställan, och det är därför, som jag yrkar bifall till statsutskottets utlåtande i den nu föredragna punkten, men ber att få ett tillägg såsom moment n:o 2 af följande lydelse:

»Att Riksdagen måtte uppdraga åt kanslideputerade att låta utreda, i hvad mån och på hvad sätt besparing i kostnaderna för riksdagstrycket må kunna vinnas, samt för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill utredningen kan gifva anledning.»

Grefve Wachtmeister, Fredrik: Jag kan icke neka till, att den ärade talaren har rätt, då han säger, att det icke kan blifva någon afsevärd besparing, som statsverket kommer att göra genom den skrifvelse till Kungl. Maj:t, som statsutskottet här föreslagit. Men vi hafva i utskottet ansett, att det i allt fall skulle blifva en riktigare bokföring på det sättet, och det kan ha äfven uti statsverket sin ganska stora betydelse. Man kan äfven på det sättet nå, att man får se, hvar verkligen kostnaderna ligga. Man kan få se på det viset, mer än förut, hvad kommittéerna kostat. Och man kommer att undvika, hvad som hittills skett, att en stor del af kommittékostnaderna lagts på riksdagskostnaderna, och det har icke varit rättvist.

Däremot kan jag icke gifva honom rätt, då han säger, att statsutskottet icke har gifvit skäl för sig, då det afstyrkt bifall till, hvad statsrevisorerna föreslagit i afseende på kommittébetänkandena. Jag tycker i stället, att statsutskottet gifvit goda skäl för, att man i detta afseende bör bifalla statsutskottets hemställan.

Det, som egentligen statsrevisorerna mest opponerat sig emot, är, att dessa kommittébetänkanden skola lämnas i det bundna trycket till riksdagsmännen, men det, tror jag, kan hafva sin mycket stora betydelse, att man har kommittébetänkandena där, icke allenast för riksdagsmännen, utan äfven för alla de verk, inrättningar och offentliga institutioner, som få detta bundna tryck. Och statsutskottet har äfven säkerligen haft rätt uti, att den kostnaden är ganska obetydlig, ty det är blott fråga om kostnad för bindning och för papperet. Jag vill fästa herrarnes uppmärksamhet på, att det icke kostar så mycket att trycka en 200 à 300

exemplar mera af kommittétrycket, än hvad som går åt, men att man kommer i en ganska obehaglig situation, om man trycker för litet. Och det har visat sig många gånger, att det felet blifvit gjordt, och man har funnit, att det hade varit mycket klokt, om man hade tryckt ett större antal exemplar. Nu säga revisorerna, att man kan ju lämna ett antal exemplar af trycket på ett uppgifvet ställe, så kunna de riksdagsmän, som så önska, erhålla det samma. Men det är ju icke godt att på förhand veta, huru många riksdagsmän vilja hafva dessa betänkanden. Kanhända att det blefve alla, som ville hafva dem, och då måste ju upplagan blifva lika stor som under nuvarande förhållanden. Jag kan verkligen icke förstå, hvad det skulle tjäna till att hafva dessa kommittébetänkanden magasinerade någonstans i hufvudstaden, utan då är det väl lika bra, att de utdelas till riksdagsmännen.

Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Efter det öfverläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i afseende på föreliggande punkt yrkats, dels att utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, af herr *Ros*, att utskottets hemställan skulle bifallas med tillägg af ett andra moment, så lydande: »att Riksdagen måtte uppdraga åt kansli-deputerade att låta utreda i hvad mån och på hvad sätt besparingar i kostnaden för riksdagstrycket må kunna vinnas samt för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill utredningen kan gifva anledning.»

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Punkten 4.

Lades till handlingarna.

Punkten 5.

Hvad utskottet tillstyrkt bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets den 13 och 16 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 21, i anledning af Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till ny rullande materiel för statens järnvägar.

I förevarande utlåtande hade utskottet hemställt, att Riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjätte hufvudtiteln därom gjorda framställning måtte till ansökande af ny rörlig materiel vid statens redan trafikerade järnvägar för år 1910 bevilja ett anslag å 4,000,000 kronor.

Om kostnaderna för riksdagstrycket.
(Forts.)

Anslag till ny rörlig materiel för statens järnvägar.

Anslag till
ny rörlig
materiel
för statens
järnvägar.
(Forts.)

Reservation hade afgifvits af herrar *A. T. Odelberg, H. Andersson, S. O. Nylander* och *G. Odqvist* mot vissa delar af motiveringen.

Herr statsrådet grefve Hamilton: Jag anser mig nödsakad att yttra några ord med anledning af utskottets motivering. Utskottet omnämner, att Kungl. Maj:t den 22 sistlidne januari lämnat järnvägsstyrelsen i uppdrag att utreda, hvilka kostnader som skulle åsamkas statsverket dels för en gång och dels årligen, därest genom användande af torf såsom lokomotivbränsle importen af utländska stenkol skulle minskas med 100,000, 75,000 eller 50,000 ton. Därefter säger utskottet: »Det resultat, hvartill man genom den sålunda anbefallda utredningen kan komma, måste gifvetvis tillmätas en väsentlig betydelse vid bedömandet af frågan, huruvida det får anses vara ekonomiskt fördelaktigt att i mera vidsträckt omfattning använda torf såsom lokomotivbränsle».

Jag ber att få för kammaren betona och understryka, att de synpunkter, från hvilka utskottet här synes hafva utgått, och att den uppfattning, som legat till grund för utskottets uttalande, äro helt andra än de, som legat till grund för den af mig nyss omnämnda, af Kungl. Maj:t anbefallda utredningen. Kungl. Maj:t har icke med denna utredning åsyftat att få utredt, huruvida det kan vara ekonomiskt fördelaktigt att använda torf såsom lokomotivbränsle, och såvidt jag kan förstå, kan någon visshet här icke vinnas genom den ifrågavarande utredningen. Kungl. Maj:t har utgått från en helt annan synpunkt. Den utredningen, huruvida det under vissa förutsättningar kunde anses vara ekonomiskt fördelaktigt att såsom lokomotivbränsle använda torf och huruvida förutsättningarna därför kunde förefinnas, den utredningen har redan framlagts af järnvägsstyrelsen. Under senare åren har emellertid tvist uppkommit och pågått mellan järnvägsstyrelsen och torffabrikanterna, huruvida denna utredning af järnvägsstyrelsen blifvit grundad på riktiga förutsättningar. Särskildt har tvisten rört sig om, huruvida det sätt, hvarpå järnvägsstyrelsen beräknat fraktkostnaden, varit rätt eller icke. Torffabrikanterna hafva sett saken mera optimistiskt, och de anse, att resultatet visat, att det är ekonomiskt fördelaktigt att använda torf till lokomotivbränsle. Järnvägsstyrelsen åter har ansett, att det i allmänhet icke är så. Regeringen har försin del ansett det vara af föga vikt att nu slita denna tvist. Regeringen har resonerat som så, att äfven om det icke skulle vara ekonomiskt fördelaktigt att använda torf såsom lokomotivbränsle, äfven om detta skulle åsamka staten någon kostnad, så kan man med skäl taga i öfvervägande, huruvida man icke borde göra det. Det har varit en rent politisk-ekonomisk synpunkt, som därvid förestafvat regeringens uppfattning. Oafsedt att man genom användning af torf till lokomotivbränsle skaffar arbete åt svenska arbetare och bereder tillfälle till placering af svenskt kapital inom landet, har det synts regeringen vara en så nationellt viktig sak att åstadkomma, att någon större del af de från utlandet hämtade

stenkolen kunde ersättas med inhemskt bränsle, så att regeringen ansett, att man borde taga i öfvervägande, huruvida man icke för att nå detta mål borde kunna underkasta sig någon uppoffring. Och för att få ett begrepp om, huru stor denna uppoffring skulle behöfva blifva, är det som denna utredning anbefallts.

Samma synpunkter och samma uppfattning, som ledt utskottet, då utskottet gjort detta uttalande, synas äfven hafva varit de ledande tankarna, då utskottet går vidare i motiveringen och helt framt finner ådagalagdt, att jag handlat »mindre välbetänt», då jag vid ärendets föredragning inför Kungl. Maj:t uttalat mig för att en del af de godstågslokomotiv, som kunde komma att anskaffas, borde anordnas för eldning jämväl med torf. Utskottet har här fotat sitt omdöme därpå, att det enligt utskottets mening vore »särskildt tvifvelaktigt, om torf med fördel kan användas till bränsle för någon af de lokomotivtyper, som nu af järnvägsstyrelsen i dess af departementschefen biträdda framställning föreslagits till nyanskaffning». Det omdöme, utskottet här fyllt, då utskottet helt kategoriskt förklarar, att det är »särskildt tvifvelaktigt», om torf kan användas till bränsle för dessa lokomotivtyper, är mycket omfattande och till sina konsekvenser vidtgående. Enligt hvad jag inhämtat, lär utskottet hafva grundat uttalandet på upplysningar, som utskottet erhållit från järnvägsstyrelsen eller från någon dess tjänsteman. Jag skall redan af denna anledning icke polemisera mot uttalandet, men jag vill begagna tillfället framhålla, att efter min mening skulle det såväl i allmänhet som särskildt i detta fall för ett godt samarbete mellan regering och Riksdag vara önskvärdt, om utskottet i stället för att förfara på sådant sätt ville begagna den väg, riksdagsordningens § 46 angifver, då utskottet finner sig behöfva inhämta upplysningar. Det skulle då kunna hända, att departementschefen kan vara i tillfälle meddela sådana upplysningar, som ställa det på den underordnade tjänstemannens upplysningar, byggda omdömet i en annan dager. Just i detta fall skulle det hafva varit synnerligen önskvärdt, om utskottet velat så förfara, ty därigenom skulle tillfälle ha lämnats mig att skingra ett missförstånd, som här uppkommit, och hvartill jag måhända till en del själf är orsak genom att jag använt en viss knapphet i uttryckssättet. Det har nämligen aldrig fallit mig in, att någon erinran mot hvad jag vid ärendets föredragning yttrade skulle kunna komma från Riksdagen.

Förhållandet är, att under den strid, som pågått mellan järnvägsstyrelsen och torffabrikanterna, har mot järnvägsstyrelsen riktats den anklagelsen, att styrelsen icke velat taga hänsyn till det påstådda förhållandet, att fördelaktigare resultat skulle hafva visat sig, därest man konstruerat lokomotiven så, att de jämväl kunnat användas för torfeldning. Det påpekades, att dylika arrangemang och anordningar funnes vidtagna i Ryssland och särskildt i För-
enta staterna, där enligt uppgift man med särskildt konstruerade lokomotiv, eldade, visserligen icke med torf, men med ett annat mindrevärdigt bränsle, lignit, kunnat framföra snabba iltåg. Med

*Anslag till
ny rörlig
materiel
för statens
järnvägar.*
(Forts.)

Anslag till
ny rörlig
materiel
för statens
järnvägar.
(Forts.)

anledning af att dessa uppgifter förekommit, har regeringen, ungefär samtidigt med att järnvägsstyrelsen erhöll uppdrag att verkställa den utredning, jag nyss omnämnde, lämnat i uppdrag åt tvenne sakkunnige att studera frågan om lokomotiveldning med torf och annat dylikt mindrevärdigt bränsle dels i Ryssland och dels i Förenta staterna. Då så skedde, ansåg jag det vara fullkomligt i sin ordning, att man höll den frågan öppen, huruvida, därest nu nämnda undersökning resulterade i, att genom dylika anordningar godt resultat vunnits i utlandet, något af de lokomotiv, som skulle nyanskaffas, kunde för ändamålet apteras. Nu säger utskottet, att detta kan icke ske, då det måste anses tvifvelaktigt, om torf kan användas till bränsle för de af järnvägsstyrelsen till nyanskaffning föreslagna lokomotivtyperna.

Jag har emellertid aldrig uttalat mig om, huruvida dessa typer äro för torfeldning olämpliga eller ej, utan endast yttrat, »att jag i sinom tid har för afsikt att hemställa om föreskrift för järnvägsstyrelsen att låta anordna en del af de godstågslokomotiv, som kunna komma att anskaffas, för eldning jämväl med torf».

Det är en oriktig framställning, om man påstår, att typerna härigenom äro fastslagna, eller att jag genom dessa ord biträdt styrelsens förslag om, hurudana de skola vara. Jag har blott refererat, hvad styrelsen anfört, men på grund af hvad styrelsen anfört torde icke dessa typer vara fastslagna. Af utskottsbetänkandet se herrarne, att det föreslagna inköpet af lokomotiv icke är förestafvad af något särdeles trängande trafikbehof. Därför har jag ansett, att det kunde sättas i fråga, huruvida icke, därest dessa föreslagna lokomotivtyper vore olämpliga för ändamålet, andra typer kunde beställas, då man tillgodogjort sig de upplysningar, man genom den nämnda utredningen i utlandet erhållit.

Allt detta är emellertid i själfva verket bisaker. Viktigare är, såvidt jag förstår, det faktum, att, om statsutskottet får sin vilja fram därigenom, att Riksdagen endosserar, hvad statsutskottet i detta betänkande skrifvit, en väsentlig skillnad i uppfattning mellan regering och Riksdag uti denna fråga uppkommit och en väsentligt olika uppfattning mot den, som af Riksdagen nu häfdas i frågan. Torffrågan har, kan man säga, af Riksdagen omfattats med verklig entusiasm. År efter år har Riksdagen kommit tillbaka och riktat anmaningar till Kungl. Maj:t att söka drifva frågan framåt. Genom att tillråda de här omnämnda åtgärderna har jag trott mig handla i fullaste öfverensstämmelse med Riksdagens gång på gång upprepade önsknningar. År emellertid Riksdagen villig att förena sig med statsutskottet, då måste jag säga, att jag fullständigt misstagit mig om hvad Riksdagen önskade. Då är den undersökning, som skulle verkställas, af helt annan art. Den afser då blott att konstatera, huruvida de utredningar, järnvägsstyrelsen åstadkommit, i fråga om det ekonomiska resultatet af torfvens användning som lokomotivbränsle, äro riktiga eller icke, och äro de riktiga, mina herrar, då skall torffrågan, i hvad den afser användandet af torf såsom lokomotivbränsle för fram-

tiden afföras från dagordningen. I alla händelser torde regeringen då kunna säga, att regeringen icke har något vidare ansvar därför.

Detta är skälet, att jag här tillåtit mig yttra mig något vidlyftigare, och har jag med mina ord velat framhålla, att det är ett för torrfrågan ytterst viktigt afgörande, som föreligger.

Jag skall icke framställa något yrkande. Är det så, att kammaren verkligen har samma uppfattning som satsutskottet, då är det skäl att låta den uppfattningen komma till synes. Men då har ock, såvidt jag förstår, Riksdagen helt kastat om i den uppfattning, den under flera år haft i denna fråga.

Herr Fränckel: Jag ber att få fästa uppmärksamheten på, att det yttrande, herr statsrådet och chefen för civildepartementet nu haft angående statsutskottets förfarande i afseende å denna fråga, måste ses ifrån två synpunkter, men herr statsrådet tyckes emellertid hafva ansett det vara endast *en* synpunkt. Då statsutskottet skulle behandla denna fråga om anskaffande af ny rullande materiel till statens järnvägar, så förfor man på samma sätt som vid alla föregående liknande tillfällen, nämligen så, att man hos järnvägsstyrelsen begärde, att styrelsen genom sakkunnige ur densamma ville biträda utskottet med att utreda, för hvilka ändamål de ifrågavarande medlen voro begärda. Hvad var då naturligare, än att man i afseende å lokomotiven från styrelsen begärde upplysning, *hvilka* lokomotivtyper, styrelsen ämnade anskaffa bland de tjugufem lokomotiv, som här voro beräknade? Man kunde naturligtvis icke i statsutskottet förutsätta annat, än att chefen för civildepartementet hade använt sig af samma sätt att gå till väga, som utskottet begagnade. Det hade icke, när det gäller ett så betydande belopp, som nyanskaffning af tjugufem lokomotiv för statsjärnvägarna kräfver, varit underligt, om äfven departementschefen från järnvägsstyrelsen hade skaffat sig kändedom om, hvilka typer som vore ifrågasatta. Af det senast anförda ha herrarne emellertid fått veta, att departementschefen icke ansett sig böra gå så djupt i frågan, och att följaktligen departementschefen icke erhållit den uppgift, som utskottet fått rörande de lokomotivtyper, hvilka skulle förfärdigas.

Går jag nu till orsaken, hvarför utskottet har ansett nödvändigt att i denna fråga yttra sig mot den motivering, som herr statsrådet genom sitt inlägg, om jag så får säga, i den kungl. propositionen infört, så har det berott därpå, att, om kammaren läser hvad departementschefen här har yttrat i afseende på denna fråga, departementschefen har sagt, att han för sin del icke har någon invändning mot det belopp, järnvägsstyrelsen begärt för anskaffning af ny rörlig materiel. Han säger:

»Mot järnvägsstyrelsens förevarande framställning har jag icke funnit något att erinra. Jag tillåter mig endast anmäla, att jag i sinom tid har för afsikt att hemställa om föreskrift för järnvägs-

Anslag till
ny rörlig
materiel
för statens
järnvägar.
(Forts.)

Anslag till
ny rörlig
materiel
för statens
järnvägar.
(Forts.)

styrelsen att låta anordna en del af de godstågslokomotiv, som kunna komma att anskaffas, för eldning jämväl med torf.»

Den, som läser denna strof, måste antaga, att det har varit herr statsrådets mening, att af de 25 lokomotiv, till hvilkas anskaffande man af Riksdagen skulle begära medel, några skulle inrättas på sätt statsrådet här anført. När då, såsom jag nämnde, statsutskottet genom de sakkunniga fått upplysning om hvilka typer vore ifrågasatta för de 25 lokomotiven, upplystes på samma gång, att *dessa* typer icke vore afsedda för eldning med torf. Då fanns det bara två vägar att gå: antingen antaga, att det var statsrådets mening, att en del af denna beställning skulle uppskjutas, eller antaga, att hans mening var att genom särskild order ålägga järnvägsstyrelsen att aptera dessa lokomotiv för torfeldning. Det förra var ju mest antagligt, och därför ansåg sig statsutskottet böra upptaga frågan till behandling. Är det verkligen så, att man nu vill anslå 4,000,000 kronor till rörlig materiel för järnvägen, får man antaga, att detta är af behofvet påkalladt. Att det är så mycket mer af behofvet påkalladt och snarast möjligt bör komma till utförande, därom vittnar, att detta betänkande redan nu kommit till Riksdagens pröfning, utbrutet ur de andra anslagen för järnvägsstyrelsen, och skület var, att man fick upplysning i utskottet, att verkstäderna hade litet att göra och att, om en sådan beställning, som här är i fråga, skulle förekomma, man vore tacksam, om beställningen komme fortast möjligt. Jag kan således icke finna annat än att, i det skick, hvori frågan låg, det var klart, att utskottet yttrade sig såsom det gjort, nämligen att lokomotiv må beställas. Man har emellertid hållit före, att man gått fullt lojalt till väga, då man äfven tagit del af den skrifvelse, däri regeringen af järnvägsstyrelsen begär utredning, såsom här synes, öfver huru det ställer sig med torf i detta fall och hvad det skulle kosta att använda torf jämte stenkol. Men man kunde naturligtvis icke förutse, att, såsom vi nu fått upplysning om, oberoende af det ekonomiska resultatet af dessa undersökningar, torf i alla fall skulle användas. Denna uppfattning står i fullkomlig strid med den ståndpunkt, som såväl regering som Riksdag hittills intagit i torf frågan. Man vet naturligtvis, att man genom att eldningen med torf måste utsträckas för att man skulle blifva i tillfälle att använda inhemskt bränsle, men att man nu under den dåliga ekonomien hos järnvägarna skulle gå så långt, att man skulle göra det, äfven om det skulle kosta mer, det tror jag åtminstone icke varit statsutskottets mening. Här står nu i den föregående skrifvelsen, som regeringen aflåtit till järnvägsstyrelsen, på grund af Riksdagens skrifvelse, att man skulle använda torf i största möjliga utsträckning vid järnvägarna, *för så vidt icke afsevärd förlust skulle förorsakas.* Då har man icke förutsett, att i den skrifvelse, hvaruti undersökning nu begärdes och hviken undersökning begärdes senare än Kungl. Maj:ts proposition kom in, någon ändring af den föregående skrifvelsen afsågs. Man kunde icke förutsetta, att det var regeringens mening, att torf *à tout prix* skulle

brännas, ty det kan icke vara fråga om att bränna torf och pengar på samma gång, utan man måste förutsätta, att meningen var densamma som förra gången, att järnvägsstyrelsen skulle, såvidt ske kunde och om det var med statens ekonomi förenligt, bränna torf vid järnvägarne.

Om jag nu kommer till själfva frågan om eldning med torf, så är det ju icke tu tal om att frågan gått framåt på ett ganska aktningvärdt sätt. Jag har varit i tillfälle att genom öfverdirektören i järnvägsstyrelsen få reda på hvilka kvantiteterna varit, som hittills erbjudits järnvägen, och hvilka kvantiteter järnvägen för detta ändamål använt, och de äro ganska betydande. Men man måste ovillkorligen i denna fråga gå sansadt till väga. Man kan icke börja med torfbränsle på de mest känsliga eldstäder, som finnas, på lokomotiven. Man måste se till att man först får in torfven i den enskilda hushållningen, så att den blir en handelsvara, som för järnvägarne när som helst är tillgänglig. Torffabrikanterna se naturligen saken från en annan synpunkt; de vilja för att få en stor afnämning att järnvägen skall elda lokomotiven med torf. Men å andra sidan måste man hålla järnvägsstyrelsen räkning för att den på sin ståndpunkt i första rummet ser på järnvägens ekonomi, som regeringen nu synes vilja kasta öfver bord. Jag tror för min del, att, med den erfarenhet, som föreligger från andra länder, man bör gå försiktigt till väga, och jag har vid föregående tillfällen tillåtit mig uttala den uppfattningen, att man börjar i oriktig ända, om man först försöker införa torf vid järnvägarne, som hafva de svåraste eldstäderna af alla. Nu vill man gå ändå längre. Skall man följa statsrådet och redan nu anskaffa lokomotiv för torf, innan man vet, om man kan använda dem? Den förteckning, som jag fått från järnvägsstyrelsen om olika torfkvantiteter, som erbjudits och kunnat levereras från 1903 till 1908 — jag vill icke besvära kammaren med några sifferuppgifter — visar emellertid det, att kvaliteten på den torf, som numera erbjudes, är så varierande, att af de erbjudna kvantiteterna i många fall knappt hälften kunnat antagas af järnvägsstyrelsen. Det är faktiskt så efter de upplysningar jag fått i järnvägsstyrelsen. Vid upphandling af torf efter anbud går det så till, att järnvägsstyrelsen skickar ut ett ombud till vederbörande torfmosse, som där tager prof på torfven. Detta prof delas, och vederbörande torfmossägare tager den ena delen och järnvägen den andra delen. Järnvägen lämnar sedan profvet till sitt laboratorium för undersökning af dess bränslevärde, och därefter bestämmes priset på torfven, och så afslutas aftal om leverans. Men det är i allmänhet icke möjligt för fabrikerne att hålla kvaliteten uppe under hela leveransen, utan det har gått så långt vid flera tillfällen, såsom synes af tabellen, att på grund af underhållig kvalitet på ett ställe af erbjudna 26,650 ton endast 17,000 ton kunnat antagas. Det synes således därpå, att ännu får man nöja sig med att taga mot hvad man kan få, och järnvägsstyrelsen har i allmänhet gått till väga så, att den blandat torfven med stenkol, i synnerhet på

*Anslag till
ny rörlig
materiel
för statens
järnvägar.*

(Forts.)

Anslag till
ny rörlig
materiel
för statens
järnvägar.
(Forts.)

de orter, där torf varit att tillgå. Är det icke riktigast att fortsätta på samma sätt? Af de lokomotiv, som det nu begäres att få köpa, skulle en del vara torflokomotiv. Men det är väl icke någon af herrarna, som sätter i fråga, att man skulle börja köra snälltåg med torflokomotiv? Vilja herrarna riskera att få sitta kvar på en enkelspårig bana och hindra alla andra tåg att komma fram? Det tror jag icke, att herrarna skulle vilja. Herrarna vilja nog komma fram, och jag tror icke heller, att regeringen skulle finna sig betjänt därmed. Så hafva vi de stora godstågen i Norrland. Där är ofta en lutning af 1 på 60. Hvar och en, som känner till hvad detta kräver vet, att man måste ofafåtligt bälla ångan uppe på så beskaffade tåg, för att de icke skola antingen stanna i lutningen eller gå tillbaka. På dessa lokomotiv vilja herrarna säkert icke heller använda torf. Då återstår en tredje typ, där det skulle komma i fråga, och det är den, som är afsedd för lokaltrafiken. Här för använder man smärre lokomotiv för kortare distanser, hufvudsakligen för persontrafik. Dessa senare lokomotiv äro icke såsom andra lokomotiv försedda med särskild tender, utan endast med kolbox, som står bakom lokomotivet. Kolboxen räcker icke till för torf, ty torfven är mycket mer skrymmande än stenkol. På dessa lokomotiv kan därför torf icke användas; och då dessa tåg i allmänhet trafikera tätt befolkade trakter, riskerar man, att torfgnistorna skola åstadkomma eldsvådor, som staten sedan får betala.

Jag har med detta velat visa, att statsutskottet icke kunde förbigå det uttalande, som departementschefen utan kommunikation med järnvägsstyrelsen intagit i Kungl. Maj:ts proposition, och då utskottet har den uppfattningen, att för den nu ifrågasvarande lokomotivtypen användning af torfbränsle icke borde komma i fråga, har det varit utskottet angeläget att, då lokomotiv af denna typ skola beställas, i motiveringen göra detta uttalande, som icke berör den stora frågan, huruvida torf för framtiden bör vid järnvägen användas eller icke. Jag tror således, att hvad utskottet här gjort har varit i statens intresse. Men det må erkännas, att utskottet icke kunnat tänka sig, att Kungl. Maj:t skulle vara så angelägen att tillmötesgå de torffabricerande orternas önskingar, att Kungl. Maj:t för deras skull, med den för närvarande dåliga ekonomien vid järnvägarne och oaktadt kolpriset för närvarande icke är så högt, ville med uppoffring af medel använda stora kvantiteter torf och, äfven om så behöfdes, anskaffa en särskild lokomotivtyp för torf, som sedan skulle kunna befinnas obrukbar.

Jag tror, att jag med hvad jag nu yttrat visat, att statsutskottet haft grundad anledning att motivera sitt tillstyrkande på sätt utskottet gjort, och yrkar därför bifall till detsamma.

Herr Odelberg, Theodor: Efter hvad statsrådet och chefen för civildepartementet här yttrat hade det varit obehöfligt för mig att begära ordet, ehuruval jag reserverat mig inom utskottet. Men

då statsrådet icke framställde något yrkande, som jag har för afsikt, ber jag att få yttra några ord.

Herr Fränkel påstod, att man söker lösa torf frågan i orätt ända, när man ville tvinga järnvägsstyrelsen att använda torfbränsle för så känsliga eldstäder som lokomotivens. Då Kungl. Maj:t anbefallt järnvägsstyrelsen att använda torf i största möjliga utsträckning, har därmed naturligtvis ej afsetts, att torf skulle utslutande användas till lokomotivbränsle, utan äfven till uppvärmning af väntsalar och dylika lokaler. Ej ens för detta ändamål har torf i någon nämnvärd skala blifvit använd, ehuru väl med nu rådande höga vedpris afsevärda besparingar därigenom kunnat åstadkommas. Förhållandet torde nog vara så, att styrelsen ej vill börja hvarken i rätt eller orätt ända. Torf frågan har sedan atskilliga år blifvit varmt omhulld af Riksdagen. Betydliga fonder, från hvilka län till billig ränta kunna erhållas, hafva bildats. Skolor för utbildning af torfförmän hafva inrättats. Fyra torfingenjörer hafva anställts för att gå personer till handa med råd och upplysningar vid torffabrikens anläggande. Många torffabriker hafva ock uppstått på den grund, att man hoppats att staten skulle blifva stor afnämmare af torfbränsle. Och man har ock haft skäl till en sådan förmodan, eftersom järnvägsstyrelsen efter anställda försök ock kommit till det resultat, att 1,64 ton torf i effekt motsvara 1 ton stenkol och således med rådande höga stenkolspris en användning af torf i större skala borde vara lönande. Att nu, sedan staten gjort sådana ansträngningar för att sätta frågan i gång, skriva till Kungl. Maj:t, såsom statsutskottet föreslagit, det tycker jag icke vara välbetänkt. Förhållandet blir nog då, att järnvägsstyrelsen allt mer och mer reducerar sina torfinköp och att vi komma att stå inför en ganska svår torfkris, vid hvilken statens förluster på utlämnade torfän nog blir betydligt större än kostnaderna för att aptera ett lokomotiv, så att det blir lämpligt för torfeldning. Det synes icke heller vara för tidigt, att, sedan Riksdagen i 7 å 8 år skrivit och begärt anställande af försök med torfeldning å lokomotiv, man tager det steget en gång och beställer ett lokomotiv, som lämpar sig för sådan eldning. Jag ber också att få papeka, huru bjärt en sådan motivering som den, statsutskottet här föreslagit, strider mot Riksdagens skrivelse så sent som förlidet år med anledning af ett anslag på 9:de hufvudtiteln. Riksdagen skref nämligen så:

»Riksdagen, som finner det vara af största vikt, att torfindustrien utvecklas och att landets ofantliga tillgångar af torfbränsle tillgodogöras för fyllande i så vidsträckt mån som möjligt af landets industris och med ångkraft drifna kommunikationers alltjämt växande behof af bränsle, får under uttalande af önskvärdheten däraf, att vid statens järnvägars drift torfbränsle måtte vinna större användning än hittills, anmäla, att Eders Kungl. Maj:ts föreliggande förslag af Riksdagen bifallits.»

Det förefaller litet besynnerligt, att, då Riksdagen förra året skref på detta sätt, man nu skall komma med en sådan motive-

Anslag till
ny rörlig
materiel
för statens
järnvägar.
(Forts.)

Anslag till
ny rörlig
materiel
för statens
järnvägar.

(Forts.)

ring som den statsutskottet presterat. Jag ber därför att få yrka, att sista stycket i motiveringen, som börjar med »Det resultat, hvartill man genom den sålunda anbefallda utredningen kan komma, måste gifvetvis tillmätas en väsentlig betydelse vid bedömandet af frågan, huruvida det får anses vara ekonomiskt fördelaktigt att i mera vidsträckt omfattning använda torf såsom lokomotivbränsle», måtte helt och hållet ur motiveringen utgå.

Grefve Wachtmeister, Fredrik: Jag tror icke, att vare sig herr statsrådet och chefen för civildepartementet eller herr Odelberg har rätt, då de säga, att statsutskottet genom sin motivering har gått emot torffrågans riktiga lösning. När herr Odelberg talar om alla de ansträngningar, som från Riksdagens och statens sida gjorts för att få torffrågan i gång här i landet och sedan klagar öfver att statsutskottet genom sin motivering skulle gifva järnvägsstyrelsen anledning att icke vidare köpa torf, synes det mig, som om herr Odelberg icke hade hört på den upplysning, som här nyss i kammaren lämnades af herr Fränkel. Järnvägsstyrelsen har under sista åren köpt all den torf, som har varit tillräckligt torr och så god, att den kunnat användas för järnvägarna; och järnvägsstyrelsen har hvarje år erbjudit sig att köpa så mycket, som kunnat levereras. Men om järnvägsstyrelsen icke köpt torf, har det berott på att torffabrikanterna icke hafva velat lämna torf. Det fanns ju ett år — 1907 — då det icke kom något anbud alls på torf, för det var ett så fuktigt år, att man icke kunde få någon torf.

Jag skall be att få yttra några ord om den statsrättsliga sidan af vår behandling af denna fråga, som herr statsrådet nyss framdrog. Han vet mycket väl, att statsutskottet, när det har infordrat yttranden från järnvägsstyrelsen och underrättelser genom tjänstemän i järnvägsstyrelsen, icke gjort annat än hvad det gjort i många, många år och arbetat på ett sätt, som jag tror hafva varit till statens sanna väl. Det bör väl ligga både för herr statsrådet och herrarna klart, att, när man får en kungl. proposition med kraf på miljoner, statsutskottsafdelningen, som har den förberedande handläggningen af ärendet, måste taga reda på hvart miljonerna skola taga vägen, huru de skola användas, och det kan statsutskottet icke göra utan att det fått upplysningar. Nu säger statsrådet, att för hvarje sådant fall skall man begagna den väg, som regeringsformen anvisat, d. v. s. statsutskottet skall sammanträda in pleno och i skrifvelse till Kungl. Maj:t bedja, att det statsråd, som fått i uppdrag att tillhandaga Riksdagen, skall skaffa dessa upplysningar. Ja, det kan ju så göras, men, herr statsråd, det skulle allt på det allra högsta fördröja och försvåra statsutskottets arbete, därför att — det förstår nog herr statsrådet — denna omgång skulle vara mycket hindrande för utskottets göromål. Nu kan jag icke neka till att det kan ju vara missbruk begångna i begagnandet af ginvägar, och om herr statsrådet vill reagera mot sådana missbruk, tycker jag att det är mycket rätt. Jag tycker,

*Anslag till
ny rörlig
materiel
för statens
järnvägar.
(Forts.)*

att i afseende på större utredningar bör man göra såsom statsrådet sagt, men i järnvägsfrågor kan man icke neka till att det skulle vara nästan omöjligt att begagna denna långa omväg jämt. Men när statsrådet sade det, blef jag mycket förvånad äfven af det skälet, att jag gick verkligen upp till statsrådet för en tid sedan i och för en järnvägsfråga, och jag talade då äfven om för honom huru vi hade gjort, och jag bad om hans tillstånd att gå till järnvägsstyrelsen och få upplysningar, visserligen icke precis i detta ärende, och statsrådet erkände, att det var ganska naturligt, att vi hade gjort på det viset.

Nu får jag säga, att jag är ganska glad, att vi hafva gjort den här motiveringen, för därigenom hafva vi fått den för mig mycket viktiga upplysningen, att Kungl. Maj:ts regering vill gå emot torffrågan på så sätt, att den vill drifva den fram, oafsedt om det är ekonomiskt klokt eller icke. Jag blef förvånad när jag fick höra det, men jag tror det kan vara bra för Riksdagen att få veta, att så är förhållandet. Och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets förslag. Jag tror, att det är välbetänkt.

Herr Ericsson: Ehuru jag icke antecknat min reservation mot detta statsutskottets betänkande, så, då jag inom utskottet uttalat mig i samma anda som reservanterna, ber jag att få göra det äfven här i kammaren.

Jag kan icke annat än med den största glädje och tillfredsställelse hälsa uttalandet från statsrådet och chefen för civildepartementet om hans uppfattning om regeringens plikt med hänsyn just till Riksdagens förut fattade och många gånger upprepade beslut och uttalanden i denna fråga. Men att uppfatta hans uttalande såsom den siste talaren gjorde, att man skulle drifva fram torffrågan, vare sig det är ekonomiskt klokt eller icke, det tror jag knappt man får förutsätta vara meningen. När det gäller en för vårt land så betydelsefull fråga som denna, bör man icke, såsom den föregående talaren från statsutskottet tyckes göra, väga öre mot öre, om jag så får säga, utan då bör man se sakerna mera i stort. Detta är en stor nationalekonomisk fråga, en fråga af allra största betydelse i händelse vi skulle råka i konflikt med utlandet och vår import af stenkol skulle stängas. Då vore det åtminstone en möjlighet för oss att reda oss här i landet, om också »torftigt» nog! Jag ber att särskildt få uttala den uppfattningen, att Riksdagen, som så många gånger visat sig vilja energiskt stödja torfindustrien, har vissa förpliktelser att icke taga ut steget i motsatt riktning, ty förhållandet är sådant, att torfindustrien i närvarande stund befinner sig i ganska kritiskt ekonomiskt läge. Jag har liksom herr Odelberg den öfvertygelsen, att om icke det stöd från det allmännas sida, som de många halft och helt uttalade löften inneburit, kommer denna industri till del, är jag rädd, att vi stå inför en krasch på torfindustriens område, som kan blifva af de mest ödesdigra följder för vårt land. Jag

*Anslag till
ny rörlig
materiel
för statens
järnvägar.*

(Forts.)

tror därför, att det vore mycket olyckligt, om denna motivering finge kvarstå och, i ännu högre grad än den förtjänar, uppfattas såsom ett Riksdagens uttalande, att torffrågan icke längre har den förliga vind i denna kammare, hvarunder den hittills seglat.

Den föregående ärade talaren yttrade, att inköp hade gjorts af järnvägsstyrelsen af all torf som erbjudits, så långt järnvägsstyrelsen ansett sig kunna göra dessa inköp. Men dessa inköp hafva, såvidt jag sett rätt, minskats år från år, och hvarpå har detta berott? Icke på att torffabrikanterna minskat sina tillverkningar eller sina erbjudanden, utan järnvägsstyrelsens fordringar hafva varit så stora och så svåra att fylla, att det har varit allt omöjligare och omöjligare att göra dessa leveranser, och därför har saken, såsom mig meddelats, gått såsom den gjort.

På grund af hvad jag anfört och då jag är lifligt öfvertygad, att ett beslut i full öfvensstämmelse med statsutskottet med hänsyn till torffrågan skulle vara synnerligen olyckligt och i vida kretsar i vårt land mottagas med oro och bekymmer, ber jag att få förena mig i det yrkande, som framställdes af herr Odelberg.

Herr statsrådet greve Hamilton: Både herr Fränckel och greve Wachtmeister tycktes söka framhålla saken så, som jag hade uppgifvit att regeringen hade för afsikt att främja torfvans användning såsom lokomotivbränsle utan afseende på hvad det kostade. Jag får verkligen lof att protestera mot en sådan vändning af mina ord. Jag har framhållit, att i fråga om en så viktig sak borde man nog i vidsträcktare mån göra sig oberoende af de utländska stenkolen, och att det förtjänade att uppoffringar gjordes därför. Jag har äfven omtalat, att regeringen ytterligare ville undersöka, huru stor denna uppoffring vore, för att man sedan kunde taga i öfvervägande, om man ville underkasta sig den eller icke. Jag hemställer till kammaren, om icke det ligger en underlig motsägelse i dessa båda herrars uppträdande, då de ena ögonblicket ond göra sig öfver, att regeringen tänker på att använda torfven såsom bränsle, äfven om det skulle ske med uppoffringar, och i det andra på det bestämdaste motsätta sig, att man ens skulle göra försök med anskaffande af särskilda lokomotiv, hvarigenom det blefve billigare att använda torfbränsle. Jag förstår icke, att de i samma ögonblick kunna komma med dylika påståenden. Om verkligen, sedan utredning blifvit verkställd enligt Kungl. Maj:ts afsikt, det skulle visa sig, att genom särskildt konstruerade lokomotiv för användning af torf jämte stenkol kunde ske besparingar, och det således blefve ekonomiskt fördelaktigare, bör man då motsätta sig detta och i samma ögonblick anklaga regeringen för att vilja gå fram utan hänsyn till kostnader? Jag tror icke att detta hänger ihop.

Friherre Palmstierna: Då jag alltid hyst intresse för torffrågan, ber jag om ursäkt, att jag nu upptager kammarens tid, ehuru, sedan jag begärde ordet, uppträdt personer, hvilka sagt

hvad jag hade ämnat säga, hvarför jag äfven skall söka fatta mig helt kort.

Mig synes om den motivering, som af statsutskottet föreslås, att det möjligen kan vara onödigt, att den blir Riksdagens uttalande. Jag vill här icke uppträda för att på något sätt hjälpa de fabriker, som misskalkylerat sig, ty sådant förekommer i alla branscher, utan för sakens skull, för att torf må så mycket som möjligt blifva använd till bränsle. Utskottets yttrande är ju egentligen en kritik öfver att på det och det lokomotivet, som af järnvägsstyrelsen föreslagits, använda torfven; där passar den icke. Ja, då får man taga ett lokomotiv, där den kan passa, och det är alldeles icke gifvet, att det är precis det eller det lokomotivet, ty hvad gör Riksdagen? Den anslår 4 miljoner kronor till järnvägsmateriel och däraf till 25 lokomotiv af olika sorter.

Den första ärade talaren från statsutskottets sida sade, att regeringen hade antagit, att man skulle använda torfven i detta fall äfven om det kostade betydligt mer än stenkol. Han lade till ordet »betydligt» som jag icke kan hitta i departementschefens yttrande, utan har Kungl. Maj:t anbefallt verkställande af utredning, hvilka och huru stora kostnader skulle årligen åsamkas statsverket, om man använde bränsle af det ena eller andra slaget till lokomotiven. Sedan blir naturligtvis frågan, huruvida kostnaderna äro så stora, att det lönar sig att göra uppoffringar för saken. Samme talare från statsutskottet yttrade, att Riksdagen uttalat, att man borde kunna använda torfven, om detta icke medförde afsevärda förluster. Precis samma sak här: regeringen begär att få utreda, huru stora förlusterna blifva, om de blifva afsevärda eller icke, och det synes mig, att förlusterna gärna kunna tagas, om de icke äro alltför afsevärda. Ty hvad är det fråga om? Det gäller här naturligtvis icke att hålla torffabrikationen under armarna, utan frågan är denna: är det för handelsbalansen bättre att betala penningar för engelska stenkol än att hålla sig inom landet och skaffa landets egna arbetare förtjänst. Detta synes mig vara frågan, förutom det, som redan blifvit framhållet, nämligen att i händelse af krig stenkolsimporten kunde stoppas. Huru skulle vi då sköta oss? Och detta är enligt min uppfattning en mycket stor nationalekonomisk fråga, och såsom jag nämnde icke en fråga, som endast rör torffabrikerna. Det är nödvändigt för oss att utveckla våra näringar så mycket som möjligt, lära oss att stå på egna fötter och icke bero af utländska alster. Därför skulle jag för min del vilja hemställa om bifall till utskottets förslag med uteslutande af motiveringen.

Herr Hildebrand: Under debatten har frågan så godt som endast skärskådats ur statsekonomisk och teknisk synpunkt. Herrar Ericsson och Palmstierna berörde äfven en annan synpunkt, som förefaller mig vara af allra största intresse för dess bedömande. Den statsekonomiska och tekniska äro icke uttömmande, för att man härvidlag kan fälla ett omdöme. Vi böra också öfverväga, huru landet kan komma att stå, om antingen vårt eget land indrages

*Anslag till
ny rörlig
materiel
för statens
järnvägar.
(Forts.)*

Anslag till
ny rörlig
materiel
för statens
järnvägar.
(Forts.)

i krig, eller krig kommer att föras i vårt grannskap. I förra fallet finge man tänka sig in i, att stenkolsimporten blefve fullständigt afskuren. Här finnes naturligtvis förråd för viss tid, som af järnvägsstyrelsen importerats. Men den tid, för hvilken förråden räcka, kan icke vara synnerligen lång, och kriget kan blifva långvarigt. Om åter kriget utbryter mellan stormakter i vårt grannskap, borde naturligtvis stenkol såsom neutralt gods få föras in fritt i vårt land, men är det så alldeles säker att under sådana förhållanden de stenkolsexporterande länderna skulle tillåta en lika stark export som eljest? Blir det England, som indrages i ett stort krig, så kan man tänka sig, att antingen exporten förhindras eller försvåras genom att betungas med afgifter, som höja priset. Kunna vi icke då tänka oss, att vi komma i ett läge, då icke blott ur synpunkten af vårt nationella oberoende utan äfven ur statsekonomisk synpunkt det kan vara lämpligt att använda torf, äfven om den vid nuvarande jämförelse med stenkol skulle visa sig vara något dyrare. Det är denna synpunkt, som synes mig vara af oerhörd vikt, och därför, herr talman, har jag dristat taga till orda och ber att få yrka bifall till det förslag, som framställdes af herr Odelberg.

Herr Bellinder: Då jag fullständigt ansluter mig till den uppfattning af den föreliggande frågan, som uttalats af herr civilministern, anhåller jag att få yrka bifall till herr Odelbergs reservation och vill blott tillägga, att om man vill utröna, huruvida torfven såsom bränsle är tjänlig att använda vid järnvägsdrift, torde det vara en helt naturlig sak att också anskaffa sådana lokomotiv, som lämpa sig för sådana experiment, liksom jag också tror att, då det gäller ett så viktigt nationalekonomiskt spörsmål som att åtminstone delvis kunna ersätta det utländska bränslet med inhemskt, man icke uteslutande får fästa sig vid den rent ekonomiska synpunkten.

Herr Strömberg: Jag är egentligen uppkallad af två föregående talares yttranden, särskildt af den ärade talaren på smålandsbänken, som framhöll att järnvägsstyrelsen genom att årligen öka fordringarna på torfvens beskaffenhet lade hinder i vägen för eller åtminstone ställde sig oförstående emot eldning af lokomotiv med torf. Jag ber då att få försäkra, och jag kan göra detta så mycket hellre, som jag numera i viss mån tillhör denna styrelse, att styrelsen långt ifrån ställer sig ovillig mot torfvens användning vid statsjärnvägarna utan att den tvärtom mer än gärna ser och är lifligt intresserad för att vi komma därhän, att torfven blefve ekonomiskt användbar. Järnvägsstyrelsen har också utfört ganska vidlyftiga försök för utrönande af torfvens bränslevärde. Men järnvägsstyrelsen har därvid varit i någon mån bunden af ekonomiska hänsyn, ty det uppdrag styrelsen i afseende å denna sak på sin tid erhöll var, såsom vi nyss hörde af herr Fränckel, begränsadt däraf, att icke alltför stora förluster skulle åsamkas järnvägarna. Genom det nya uppdrag, som civilministern nyligen gifvit järn-

vägsstyrelsen, att göra utredning i större skala, har frågan påtagligen kommit i ett bättre läge, ty uppdraget afser väl att söka utrona, huru mycket kostnaderna komma att ökas genom denna större användning af torf i stället för stenkol, och först sedan detta blir klart, torde det kunna bedömas, om denna uppoffring ej är större än att man bör underkasta sig den, för erhållande af den nationalekonomiska fördelen att använda inhemskt bränsle. Emellertid är det icke så, som många här tro, att frågan är ytterst lätt löst. Tvärtom finnas många svårigheter att öfvervinna, beroende på åtskilliga förhållanden, såsom torfvens kvalitet, fraktkostnader, nödvändigheten af dess förvaring under tak, m. m.; allt detta spelar en mycket stor roll vid torfvens användning, och om man äfven vid fasta ångmaskinsanläggningar kan genom lämpliga anordningar använda brännatorf med tämligen godt ekonomiskt resultat, är det naturligtvis mycket svårare att göra det vid sådana rörliga maskiner som lokomotiv, där ett visst arbete skall uträttas på bestämd tid. Torfvens ojämna vattenhalt åstadkommer en mycket varierande bränseffekt, och det är tydligt att, om man icke kan lita på effekten, utan måhända finner att den sviker, kanske i det ögonblick då den bäst behöfves, man icke kan känna sig tillfredsställd med ett sådant bränsle.

Här har man också sagt, att järnvägsstyrelsen har skulden till, att år för år utbuden af torf minskats. Jag tror icke heller det. Järnvägsstyrelsen har erbjudit sig att köpa den torf, man kunnat åstadkomma med viss låg vattenhalt och för det pris, som man ansett sig kunna betala, utgående från en ökad bränseleknostnad af 5 % öfver stenkolens. Hela tillverkningen af brännatorf i riket under år 1908, som var ett ovanligt godt torfår, var c:a 110,000 ton. Här af producerade Kronobergs och Kristianstads län c:a 20,000 ton hvardera och öfriga län 2-, 3- à 5,000 ton hvar och ett. Det rör sig således icke om synnerligen stora siffror, och det mesta af detta användes för platsförbrukning och för industriens behof i närheten af de platser, där torffabrikerna ligga, så att jämförelsevis mycket små öfverskott erbjudas statens järnvägar. Under detta år var det således endast 6,500 ton som erbjöds järnvägsstyrelsen till inköp och på grund af kvalitet och pris kunde styrelsen icke köpa mer än c:a hälften, eller 3,300 ton, hvilket ju är en föga afsevärd kvantitet, icke minst i jämförelse med den kvantitet stenkol, cirka $\frac{1}{2}$ miljon ton, som statens järnvägar pr år använda.

Hvad nu försöken med torfeldning beträffar, vill jag påpeka, att både vänner och motståndare till densamma öfverensstämma däruti, att bästa effekten af torfven ernås, då man blandar densamma med stenkol, då på detta sätt kolen både luckra upp och på samma gång binda ihop torfven, så att det blir bättre verkan af förbränningen. Men för sådana försök äro våra nuvarande lokomotiv fullt ändamålsenliga, enligt hvad direktören för maskinafdelningen i järnvägsstyrelsen framhållit, och de mindre ändringar, som måste iakttagas i afseende å roster och dylikt, äro en ren obetydlighet. Således, för att utföra ytterligare försök vid hvilka

*Anslag till
ny rörlig
materiel
för statens
järnvägar.
(Forts.)*

Anslag till
ny rörlig
materiel
för statens
järnvägar.

(Forts.)

torfvens bränsleeffekt skulle prövas under för densamma bästa betingelser, vore enligt maskinafdelningens åsikt nuvarande lokomotiv tillräckliga och behöfde icke några nya, direkt härför konstruerade lokomotiv anskaffas. Det torde vid sådant förhållande icke vara fullt lämpligt att, innan man bestämt sig för torfeldning i större skala, anskaffa lokomotiv enbart för torfeldning. Dessa kunna sedermera icke utan stora kostnader för omändring användas för annat ändamål, och under mellantiden blefve de stående oanvända och räntelösa.

Efter de upplysningar herr civilministern nu lämnat, att det järnvägsstyrelsen lämnade uppdraget icke afsåge så mycket att utröna verkliga kostnader för torfeldning, utan mer att få veta det belopp, staten skulle få vidkännas, om man i viss grad öfver gick till torfeldning, har emellertid denna fråga, anskaffande eller icke af särskilda lokomotiv för torfeldning, enligt min mening, underordnad betydelse, och jag har därför icke något yrkande att göra i själfva saken. Jag har endast velat bemöta de talare, som sagt, att järnvägsstyrelsen skulle ställa sig ovillig mot torfeldning.

Grefve Wachtmeister, Fredrik: Den sista ärade talaren sade, att frågan icke vore så lätt att afgöra, som många af herrarna tro. Jag vill förena mig i detta hans yttrande. Jag minnes, att för åtskilliga år sedan, då man började på att undra öfver, att staten icke använde torf i stället för stenkol och särskildt mycket skarpt framlade de försvarsmotiv, som herr Hildebrand nyss här gjorde sig till tolk för, sades det ofta i tidningspressen, att man icke kunde begripa hvarför icke vid svenska statsbanorna användes torf likaväl som i Bayern, där det ginge så utmärkt bra. På senare tiden och särskildt under sista året har jag icke sett denna motivering i pressen och icke heller hört så mycket talas därom. Detta gjorde, att jag för en tid sedan frågade en person, som var inne i dessa förhållanden, huru det förhåller sig med det utmärkta resultatet vid bayerska statsbanorna af torfeldning. Jo, fick jag till svar, man har från statsjärnvägarnas sida låtit sig angeläget vara att taga reda på dessa förhållanden. Det förhåller sig så, att man i Bayern aldrig använt mera än ungefär, tror jag, 8,000 ton torf om året. Det började med att detta tillgreps såsom en nödhjälpsåtgärd till förmån för befolkningen i de trakter af Bayern, där torftäckten var af mycket stor ekonomisk betydelse. På senare åren har man emellertid i Bayern allt mer minskat denna användning af torf. Den sista upplysning man fått angående Bayern är för år 1907, och då användes icke mer än 6,000 ton; förbrukningen har så småningom gått ned, och torfven användes endast på en bana, en ringa del af statsbanorna. Den användes också för uppeldning af lokomotiven. Man kan också undra på, att icke på andra ställen, där stora torfmossar finnas, försök gjorts i denna riktning. Särskildt vet man ju, att i Holland finnas stora torfmossar och man har frågat, om icke torfven användts på de holländska banorna. Nej, har man fått till svar, den användes icke

alls. I Oldenburg har den användts förut, men under de sista 20 åren har man upphört därmed, då man icke funnit det ekonomiskt fördelaktigt.

Jag undrar icke på, att friherre Palmstierna icke i statsrådets yttrande, såsom det här refererats i våra papper, funnit det yttrande af honom, jag nyss talade om. Nej, det står icke i statsrådsprotokollet heller. Men hvad jag vände mig emot var ett yttrande, som herr statsrådet fällde i början af debatten. Herr statsrådet talade om, att man skall naturligtvis icke underkasta sig alltför stora uppoffringar för torfvens användning. Jag vill då fästa herrarnas uppmärksamhet på att, med ledning af den torfeldning, som hittills ägt rum, järnvägsstyrelsen beräknat, att dylik eldning skulle ställa sig 5 % dyrare än den andra eldningen. Således anser statsrådet nu att den skulle kunna få blifva mer än 5 % dyrare, och han har icke något däremot. Herr statsrådet trodde sig kunna påvisa en inkonsekvens i herr Fränckels och mitt yttrande, då vi gärna äro med om att anställa försök, men säger statsrådet: Ni motsätta eder att göra omkostnader för inköp af lokomotiv som duga till användning af torf. Nej, vi hafva icke motsatt oss detta, ty vi kunna icke tänka annat, än att den utredning, som blifvit anbefalld af regeringen den 22 januari nödvändiggör åtskilliga försök med inrättande af lokomotiv af detta slag. Men hvad vi motsätta oss, det är, att de 25 lokomotiv, *här* är fråga om, och som järnvägsstyrelsen begärt, hvilka ligga i dessa 4 miljoner, skulle apteras för torfeldning, och det är icke underligt att vi motsätta oss detta. Det är denna fråga hela klämman är skriven för, då vi fått bestämd upplysning af fackmän om att just för dessa lokomotiv tydligen icke torfeldning duger.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr von Möller: Från föregående riksdagar känna herrarna mina åsikter i denna fråga, och jag vill gifva greve Wachtmeister fullkomligt rätt däri, att torffrågan verkligen icke är lätt att lösa. Just därför att denna fråga är af så oerhördt stor nationalekonomisk betydelse anser jag det vara skäl att så snart som möjligt få slut på den strid, som råder mellan dem som verkligen intressera sig för torfindustriens främjande och järnvägsstyrelsen, hvilkens intresse för denna viktiga näring nog är af mera platonisk art, ehuru man där nog säger sig vilja göra allt men faktiskt gör — intet, kanske ännu mindre! Jag anser det enda möjliga vara för att komma till ett slut att beträda den väg, som Kungl. Maj:t ansett den riktiga, att undersöka, huruvida det är möjligt att trafikera statsbanorna helt eller delvis med eldning med torf och sålunda få denna stora nationalekonomiskt viktiga fråga grundligt utredd, hvilket väl bäst torde ske genom en kommitté af sakkunnige.

Herrarna veta, att jag ofta anfallit järnvägsstyrelsen och fått lida mycket hugg för att jag vågar detta. Men kan någon med fog undra öfver, att man blir undrande och spörjande och att

Anslag till
ny rörlig
materiel
för statens
järnvägar.
(Forts.)

Anslag till
ny rörlig
materiel
för statens
järnvägar.
Forts.)

man ibland frestas sätta frågetecken i marginalen vid vissa af den ärade styrelsens akter. Jag ber att få erinra om den tidningspolemik, som i dessa dagar förts rörande torfven och järnvägsstyrelsen, och skall bedja att få uppläsa hvad en här utkommande aftontidning säger, hvilket möjligen kan intressera kammaren.

»Vår järnvägsförvaltning synes vara ett enda virrvarr. Vi hafva tidigare påpekat, hvilka ovederhäftiga beräkningar järnvägsstyrelsen lämnat angående banbyggnader, såsom att riksgräns- och bohusbanorna tillsammans kostat ca 30 miljoner kronor mera än på sin tid angafs. De föreställningar, som gjordes mot beräkningarna, bemöttes med öfverlägsenhet. Den elektriska järnvägsdriften förklarades år 1905 i skrifvelse till Kungl. Maj:t vara klargjord både tekniskt och ekonomiskt och specialkalkyler framlades öfver vinsten mot med ånglokomotiv. Den skarpa kritik, hvarför förslagen utsattes, bemöttes med samma öfverlägsenhet och med tal om motståndarnas okunnighet, hvilket afväpnade allt motstånd såväl i Riksdagen som i pressen. På basis af specialkalkyler för elektrificeringen af statsbanorna genomdrefs i Riksdagen anslag på 5 miljoner kronor för inköp af vattenfall till oerhördt höga pris. Invändningarna häremot bemöttes också på samma sätt, tills det kom i dagen, huru lättvindigt dessa medel användts. Nu säger generaldirektör Pegelow, i motsats till hvad hans företrädare Nordström och Sahlén sagt, att det vore oekonomiskt att elektrificera våra svagt trafikerade banor med mindre än sex tåg om dagen. Erfarenheten från Schweiz synes t. o. m. visa, att det blir för dyrt att elektriskt driva banor med mycket täta tåg, såsom S:t Gotthardsbanan, hvarför man där öfvergifvit förslagen om elektrisk drift.

Generaldirektör Nordström sade, att briketter af svenska, prima stenkol vore lika billiga och effektiva som engelska stenkol för lokomotiveldning. Hr Sahlén däremot, att de blefve så dyra, att den fleråriga tillverkningen af dem måste nedläggas. Nuvarande generaldirektören, att det vore »meningslöst» att brikettera prima svenska kol och att sådana enbart icke duga för lokomotiveldning. Hr von Friesen meddelade i sin insändare, att de svenska kolen öfverbetalats ännu mera än torfven.

Järnvägsstyrelsens vapendragare, hr Mueller i Malmö, förklarar däremot, att prima svenska kol äro dugliga för lokomotiveldning enbart. Hvad styrelserna till och med år 1904 sagt om torfs lämplighet som lokomotivbränsle, förklaras af efterföljande styrelser för oriktigt. Den person, som ledde profeldningarna med torf år 1902, upplyser nu, sex år därefter, att de siffror, han då anfört, icke få läsas sådana de stå och med de kommentarier han då lämnade, utan på ungefär motsatt sätt.»

Det är icke att undra på att, i enlighet med hvad herr Strömberg upplyste, torfleveranserna sjunkit. Jag håller för helt naturligt att så blir fallet, när fabrikanterna erbjuda sig att leverera stora kvantiteter torf, men denna icke användes.

Det är absolut omöjligt, vare sig för statsutskottet eller för Riksdagen att nu afgöra, hvem har rätt, men det är därför jag

Anslag till
ny rörlig
materiel
för statens
järnvägar.
(Forts.)

säger, att jag med glädje hälsar denna stund, när man nu en gång griper sig an med att på fullt allvar lösa denna fråga, så att statsutskott och Riksdag få klart för sig, hvilken väg man har att beträda. Det nämndes, att det vore oekonomiskt att nu anskaffa lokomotiv uteslutande för torfeldning. Sådant kunde ske med de gamla lokomotiven. Jag förstår verkligen icke, hvarför då icke för länge sedan försök gjorts i så pass stor utsträckning, att man fått ett något så när tillförlitligt resultat. Det säges i utskottets motivering, att snabba tåg icke med fördel kunna framdrivas genom enbar användning af torf. Af en fackman har jag emellertid fått veta, att en af Amerikas största lokomotivfabriker erbjudit sig att lämna fullt tillfredsställande lokomotiv, för enbar torfeldning, och detta både för *snälltåg* och *tyngre godståg*, hvilket jag önskar få antecknadt till protokollet.

Det skulle enligt min åsikt vara ytterst bedröfligt, om statsutskottets motivering komme att stå kvar. Därför anhåller jag att få förena mig med dem, som anhållit om bifall till utskottets hemställan med uteslutande af en del af motiveringen.

Herr Odelberg, Theodor: Blott ett par ord i anledning af herr Strömbergs och grefve Wachtmeisters yttranden. Herr Strömberg säger att enligt järnvägsstyrelsens uppgift statsbanorna gjort stora förluster på inköp af torf. Och detta har också sagts af ett par andra personer. Af den undersökning, som gjorts med tillhjälp af den bristfälliga lokomotivmaterielen, har konstaterats, att 1,64 ton brännstoff motsvarar 1 ton stenkolk i bränslevärde. Vi hafva fått höra att under de tvenne sista åren medelpriset å stenkolk för järnvägarne varit 13 kronor 90 öre ena året och 16 kronor 20 öre per ton det andra. Detta är naturligtvis i importhamnen. Men hvad kosta kolen, sedan de kommit upp i depöten vid järnvägslinjen, då alla frakter blifvit lagda till? Man kan väl säga att priset per ton vid linjen kan beräknas till 15 kronor. Det pris, som betalas för torf, växlar mellan 9 kronor 10 öre och 8 kronor 90 öre. Man kan då räkna ut, att redan då järnvägen betalar 15 kronor för stenkolk per ton skulle torfven blifva värd mer än 9 kronor, och då förefaller det mig besynnerligt att tala om stora förluster, som skulle ådragas genom att använda den i större utsträckning. För öfrigt har ingen begärt en uteslutande användning af torf som bränsle, då det är mera ekonomiskt fördelaktigt att blanda stenkolk med torf. Vidare har grefve Wachtmeister meddelat, att man icke forcerar torffrågan så mycket i Tyskland. Att så är förhållandet finner jag helt naturligt, då man där eger ett annat *inhemskt* bränsle, som i stor skala användes till järnvägarnes drift, nämligen brunkolk.

Herr Wijkander: Det har flera gånger under den föregående diskussionen framhållits, att det vore mycket värdigt, om statsutskottets motivering finge stå kvar i dess helhet, emedan man då skulle kunna få den föreställningen att Riksdagen uttalat sig mot torfeldningens användning vid statens järnvägar. Jag tror

Anslag till
ny rörlig
materiell
för statens
järnvägar.
(Forts.)

icke, att så är förhållandet. Statsutskottet har emellertid icke genom denna motivering uttalat sig mot torfeldningen eller ställt sig osympatiskt däremot. Statsutskottet har helt enkelt behandlat det föreliggande föreslaget från Kungl. Maj:t så, som det är skrifvet.

Det har framlagts från järnvägsstyrelsen ett förslag om inköp af 25 lokomotiv af bestämdt specificerade typer. Statsrådet förklarar i statsrådsprotokollet, att han har ingenting att invända mot järnvägsstyrelsens förslag, utan lägger fram detta för Riksdagen, och då det är fråga om miljonanslag, torde Riksdagen hafva full rätt att fordra att få veta, åtminstone i hufvuddrag, hvad dessa skola användas till. Statsutskottet har tagit för afgjort, att det var meningen att använda dem för det ändamål, som finnes angifvet i statsverkspropositionen. Då ansåg utskottet, att det borde tagas i öfvervägande, huruvida det vore lämpligt, som statsrådet hade för afsikt att framdeles påbjuda, att en del af de godstågslokomotiv, som för nu begärda anslag komme att anskaffas, skulle apteras för torfeldning. Då nu statsutskottet genom sakkunniga fått reda på och dessutom hvar och en, som något sysslat med järnvägsfrågor, vet, att för sådana lokomotiv med forceradt drag, hvarom här är fråga, torfeldning ej kan användas, åtminstone ej utan stor förlust, under det att för de cirka 300 äldre godstågslokomotiv, som staten har förut, det är jämförelsevis lätt att anordna torfeldning, och att således, om för driften skall komma att användas torfeldning, det ej bör komma i fråga på dessa lokomotiv, som äro olämpliga för sådan eldning, utan på äldre lokomotiv, som mycket lätt kunna apteras därför, så ansåg sig statsutskottet böra framlägga den synpunkten och uttala, att, på samma gång statsutskottet tillstyrker det i Kungl. Maj:ts proposition begärda anslaget, utskottets tillstyrkande faktiskt innebär, att för de till inköp föreslagna 25 lokomotiven torfeldning icke kan eller bör användas.

Det är detta, som statsutskottet velat framhålla, men för att då icke statsutskottet skulle misstänkas vara mot torfeldning, refererade det, att regeringen vidtagit en mycket lämplig åtgärd och anbefallt järnvägsstyrelsen att inkomma med ytterligare utredning i omförmäldt afseende. Och jag påstår, att det är ett missförstånd, då statsrådet säger, att i utskottets uttalande skulle ligga, att endast de ekonomiska skälen skulle tagas i öfvervägande. Nej, mina herrar, det står visserligen uttryckligen i utskottets motivering, att denna utredning från järnvägsstyrelsen, som skulle handla om den ekonomiska synpunkten, är af vikt att taga i betraktande, då man vill bedöma frågan, men statsutskottet har icke ett ögonblick satt i fråga, att regeringen skulle bestämma sig endast af ekonomiska hänsyn. Statsutskottet vet lika väl som någon, att det är åtskilliga andra frågor, nationalekonomiska, nationella och militära frågor, som spela in. Det är olika synpunkter, som här skola tagas i betraktande. Först därefter kan ett väl öfverlagadt svar lämnas, och detta skall göras på det sättet, att Riksdagen

*Anslag till
ny rörlig
materiel
för statens
järnvägar.
(Forts.)*

får veta, huru mycket som i verkligheten måste betalas utöfver torfvens ekonomiska värde för att införa torfeldning i större skala. Riksdagen har rätt att fordra, och regeringen möjliggör genom sina infordrade utredningar, att Riksdagen får veta, huru mycket vid torfeldning måste betalas utöfver hvad stenkolseldning skulle kosta.

Nu har statsutskottet sagt, att det för bedömande af föreliggande anslagsbegäran anser utan betydelse att närmare ingå på denna fråga. Det står i betänkandet, att statsutskottet, *oberoende af* det resultat, som kommer att framgå af utredningen, anser, att för de nu begärda lokomotiv torfeldningsanordningar skulle vara olämpliga, och jag anser, att ingen kan bestrida, att detta är rätt.

Det är af vikt att fasthålla, att statsutskottet ej genom detta betänkande uttalat sig vare sig för eller mot torfeldningen. Den frågan förelåg ej. Statsutskottet har endast uttalat sig för, att, då det tillstyrker inköp af dessa 25 lokomotiv, det anser olämpligt att slå fast, att det skulle användas torfeldning för en del af dessa.

Emellertid har statsrådet i början af debatten öfverraskat oss litet hvar med ett meddelande, att det visst ej är gifvet, att de föreslagna lokomotiven skulle anskaffas i enlighet med det i statsrådsprotokollet upptagna, af järnvägsstyrelsen framlagda förslaget mot hvilket statsrådet uppgifvit sig ej haft något att erinra, utan att det kanske skulle komma att anskaffas helt andra lokomotiv, och att det då vore möjligt, att dessa funnes böra apteras för torfeldning. Det är mycket möjligt, men ingen må undra på, att statsutskottet tagit uppgiften i statsrådsprotokollet såsom tillförlitlig och utgått i sina betraktelser från den. Någon annan uppgift hade ej utskottet att utgå från.

Vill Kungl. Maj:t ändra planen och besluta om anskaffande af andra lokomotiv, t. ex. godstågslokomotiv, som skola gå med liten hastighet och för hvilka torfeldning är lämplig, kan ju Kungl. Maj:t möjligen ur formell synpunkt göra detta, men förfarandet kan med rätta synas egendomligt. Enklare är, att Kungl. Maj:t beslutar ändring af de äldre lokomotiven, som äro afsedda för sådan långsam trafik, och denna ändring kan företagas utan att höra Riksdagen. Det behöfver ej blifva en riksdagsfråga. Jag anser, att detta bör betonas skarpare än förut skett, då saken har framställts så, att den förryckt uppfattningen af statsutskottets hela betänkande.

Jag anser, att den reservation, som är bilagd utskottets betänkande, ej berör den föreliggande frågan om anslagets beviljande, utan bragt under debatt en annan för betänkandet främmande stor fråga, och att därför de anmärkningar, som riktats mot statsutskottet, ej äro befogade.

Herr statsrådet greve Hamilton: Summan af den siste talarens anförande var, att statsutskottet anser det vara sin rätt och plikt att förhindra, att Kungl. Maj:t skulle anbefalla aptering

Anslag till
ny rörlig
materiel
för statens
järnvägar.
(Forts.)

af lokomotiv jämväl för torfeldning i fråga om olämpliga typer. Nu har jag tillåtit mig framhålla, att typerna ej kunna anses vara fastslagna. Likaledes har jag meddelat, att Kungl. Maj:t anbefallt en utredning angående de olika former af lokomotiv för eldning med torf enbart och med torf i förening med annat bränsle, som förekomma i utlandet. Det kan ju hända, att dessa undersökningar skulle kunna visa, att det i utlandet finnes former, som skulle kunna tillämpas äfven på sådana typer, som här äro i fråga. Därom vet man ingenting. Men kan det verkligen vara möjligt, att statsutskottet vill beröfva Kungl. Maj:t initiativ i en sådan fråga som denna? Hvad jag yttrade var blott, att jag vill förbehålla mig, om dessa undersökningar kunna gifva vid handen, att det är fördelaktigt att inrätta lokomotiv äfven för torfeldning, att få därför aptera något af dessa 25 lokomotiv. Nej, det skall fastslås, säger statsutskottet, att det bör regeringen ej få göra. Men, om så är, då får man ej förundra sig, om regeringen säger: hur skall man under sådana förhållanden kunna hysa något intresse för denna fråga; hur skall man bära fram den? Anser manne kammaren, att regeringen ej vidare bör lägga sig ombord med densamma, utan helt och hållet öfverlämna den åt järnvägsstyrelsen?

Herr Strömberg: Jag begärde ordet nyss, då herr Odelberg med anförande af siffror sökte ställa i tvifvelsmål, om ej det förment dåliga ekonomiska resultatet af torfeldningen skulle bero på orätt beräknade pris och dylikt. Jag skall ej inlåta mig i tvist med honom om några siffror, men jag kan ej underlåta påpeka, att han tillade fraktkostnaden blott på ena hållet (för stenkol), men ej på det andra. Men jag vill dock göra honom den frågan: om torfeldning vore ekonomiskt fördelaktig vid järnvägsdrift, hvarför har ej någon af de enskilda järnvägarne i Sverige infört eldning med torf, vare sig torf enbart eller torf blandadt med stenkol? Det är många enskilda järnvägar, som kämpa med ekonomiska svårigheter och som med ifver skulle tillgripa hvarje utväg att minska sina utgifter. Många enskilda järnvägslinjer gå äfven genom torfdistrikt, men hittills är det inga enskilda järnvägar, som öfvergått till att elda med torf. En lär hafva försökt det, men på grund af dåligt resultat åter frångått det. Jag tror, att det är ett talande skäl för att verkligen siffrorna ej äro så felaktiga, som från visst håll påstås.

Herr Jonsson: Det argument, som senast framlades, tycker jag ej är så mycket värdt. Det är naturligt, att den enskilde ej betraktar denna sak ur nationalekonomisk synpunkt, utan allenast söker få största möjliga afkastning af sin bana. Här hafva ju alla medgifvit, att den nationalekonomiska synpunkten har betydelse. Det gäller, huru mycket man skall anse skäligt att offra på torfbränsle i stället för stenkol, och om den saken eller viss gifven procent har det ju ej varit några divergenser, utan hvad är det i själfva verket, hvarom tvisten här står? Jo, det är därom, huru-

vida, när Kungl. Maj:t låtit verkställa utredning, det kommer att visa sig, att det är ekonomiskt fördelaktigt att kasta om och använda torfbränslet i högre grad, än hvarmed det nu anlitas. Men, säger Kungl. Maj:t, det är icke nog med, att man hittills pröfvat detta bränsle i förening med stenkol, utan det är lika viktigt, att det också blir pröfvadt enbart. Och om det visar sig ekonomiskt, vill Kungl. Maj:t hafva rätt att beställa något eller några lokomotiv af de typer, som här äro i fråga, för att pröfva torfbränslet uti dessa. Men statsutskottet tror sig vara säkert på, att det är omöjligt, att något fördelaktigt resultat däraf skall kunna komma att äga rum. Då gäller det att bedöma, hurvida de uppgifter äro riktiga, som ledt Kungl. Maj:t, nämligen att en amerikansk fabrik på vissa villkor erbjudit sig att leverera för torfeldning lämpade lokomotiv af ifrågavarande typer, eller om statsutskottets mening anses vara så absolut öfverlägsen, att man icke på villkor bör låta Kungl. Maj:t afgöra denna fråga, eftersom förhållandena komma att gestalta sig. Det är därom frågan gäller och icke om någonting annat. Och jag kan ej förstå, hvarför man så starkt skall hålla på detta inlägg af statsutskottet, att dessa typer ej kunna lämpa sig för ändamålet.

Anslag till
ny rörlig
materiel
för statens
järnvägar.
(Forts.)

Af denna orsak är det, som jag förenar mig med herr Odelberg i hans yrkande,

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande föreliggande utlåtande yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, af herr *Odelberg*, *Theodor*, att utskottets hemställan skulle bifallas med utelämnande ur utskottets motivering af sista stycket, börjande med orden: »Det resultat».

Härefter gjordes propositioner jämlikt dessa yrkanden och förklarades propositionen på godkännande af herr Odelbergs yrkande vara med öfvervägande ja besvarad.

Vid ånyo skedd föredragning af bevillningsutskottets den 13 och 16 i denna månad bordlagda betänkande n:o 3, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående tullverkets och varuemottagares ömsesidiga rättigheter och skyldigheter i fall, då tullavgift för inkommen vara oriktigt uppdebiterats m. m., biföll kammaren hvad utskottet i detta betänkande hemställt.

Herr statsrådet *Swartz* aflämnade Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen, angående anslag till dispaschörsväsendet.

Vid förnyad föredragning af bevillningsutskottets den 13 och 16 innevarande månad bordlagda betänkande n:r 4, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående särskild progressiv beskattning af inkomst, härrörande från tillverkning eller försäljning af brännvin, vin och öl m. m., biföll kammaren hvad utskottet i detta betänkande hemställt.

Om vidgad
rätt för
medlem af
svenska
kyrkan att
därur utträda
m. m.

Föredrogs ånyo lagutskottets den 13 och 16 innevarande februari bordlagda utlåtande n:o 3, i anledning af väckta motioner dels om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående vidgad rätt för medlem af svenska kyrkan att därur utträda, dels ock om ändrad lydelse af 4 § i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd.

Lagutskottet, som till behandling i ett sammanhang förehåft tre till utskottet hänvisade motioner, nämligen en inom Första Kammaren af herr *K. J. Ekman* afgifven motion, n:o 8, samt två inom Andra Kammaren väckta motioner, den ena, n:o 9, af herr *E. Räf*, och den andra n:o 65, af herr *J. Byström*, hade i föreliggande utlåtande hemställt, att Riksdagen, i anledning af förevarande motioner, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga i öfvervägande, under hvilka villkor det måtte kunna tillåtas medlem af svenska kyrkan att, äfven utan uppgifven afsikt att öfvergå till annat trossamfund, utträda ur kyrkan, äfvensom huru gällande lagstiftning lämpligast kunde ändras därhän, att främmande trosbekännare och de, som anmält sig till utträde ur kyrkan, ej på grund däraf uteslötes från rätt att deltaga i afgörandet af frågor, som icke pröfvades vara af beskaffenhet att böra allenast af kyrkans medlemmar handläggas, samt låta utarbeta och för Riksdagen framlägga de förslag, som af denna utredning kunde föranledas.

Herr vice talmannen: Jag skall icke göra något yrkande i motsats till lagutskottets hemställan. Men jag anser mig skyldig att, då det här föreliggande ärendet har en mycket djupgående och vidtomfattande betydelse, peka något på innebörden i det förslag, som här föreligger.

Herr Ekman's motion berör en mängd frågor af ganska ömtålig natur, frågor, som både kunna och böra diskuteras och hvilka erfordra en mycket grundlig utredning. Emellertid skall jag nu icke inlåta mig på någon sådan diskussion. Jag vill gifva ett erkännande åt herr Ekman's motion. Den skiljer sig på ett ganska fördelaktigt sätt från motioner, som under föregående tider framkommit med samma slutsyfte, ty herr Ekman inskränker sig icke till, om jag så får säga, endast den negativa sidan af saken, utan hans motion visar också ett intresse för positiva åtgärder för det kyrkliga lifvets främjande.

Om nu, som jag antager, Riksdagen bifaller lagutskottets förslag, hvad ligger däri? Ett sådant bifall är en milstolpe, som å

ena sidan angifver, huru lång väg vi hafva tillryggalagt, och å andra sidan anvisar, åt hvilket håll vägen nu går.

Huru långt hafva vi hunnit genom ett bifall till utskottets hemställan? Genom 1873 års dissenterlag angafs, att svenska folket icke längre kunde med full rätt kallas ett lutherskt folk. Med bifall till hvad här nu är föreslaget angifves, som herr Ekman uttrycker det, att man icke längre kan i full mening kalla det svenska folket ett kristet folk. Bifall till betänkandet angifver rätt till fullständig religionslöshet för svenska medborgare. Nå, är det nu en verklighet, att det finnes ett stort antal svenska medborgare, som äro religionslösa, kan ju icke vara så mycket att säga om, att det också får sitt uttryck i svensk lagstiftning. Och om den här föreslagna lagstiftningen endast afsåge att gifva uttryck åt ett verklighetsförhållande ibland oss, vore det visst att beklaga, att ställningen är sådan. Men den förordade lagstiftningen går längre eller åtminstone kan mycket lätt få längre gående resultat, ty den kommer att beröra en kategori människor, om hvilka man icke kan säga att de äro religionslösa, och på hvilka, såvidt jag kan se, man i betänkandet ej tänkt. Det är barnen till dessa, som skola utgå utan att på något sätt därefter tillhöra något religiöst samfund. Dessa barn äro icke religionslösa i här antydd mening, men de blifva det lätt genom en sådan lagstiftning, som här föreslås.

Detta läser jag på milstolpen på den sidan, den som visar, huru långt vi hafva gått, och på den andra sidan, som visar vägen framåt, där har herr Ekman med all rätt läst, att förslaget innebär en väsentlig förändring i förhållandet mellan svenska staten och svenska kyrkan, en upplösning af det samband, som hittills alltjämt funnits. Nå, förhållandena kunna kanske bli sådana, att det föreslagna är nödvändigt eller åtminstone i allt fall väl motiveradt; men jag tror icke, att man skall vara blind för eller tillsluta ögonen för hvad en upplösning af det sambandet innebär, ty det skall ingen människa med rättfärdighetskänsla neka, att det varit sambandet mellan svenska staten och svenska kyrkan, som i forna tider utgjort svenska folkets styrka och beredt åt svenska folket en storhetstid. Herr Ekman önskar, att i allt fall det skall vara ett intimt förhållande mellan staten och kyrkan, och jag förmodar, att vi alla hysa den önskan, och herr Ekman betonar, och det göra alla kyrkans vänner, att vid reglerandet af förhållandet mellan stat och kyrka äfven åt kyrkan måtte beredas en själfständighet. Jag kan icke annat än därvid blott säga: må så ske! Men hitintills har jag åtminstone icke sett några bevis för, att man velat medgifva några positiva åtgärder för en sådan själfständighet.

När jag nu ser på hvad som ligger i detta förslag, och hvad det antagligen kommer att medföra för framtiden, så är det icke något uppmuntrande tecken, som ligger i herr Byströms motion, som också är af lagutskottet tillstyrkt. Jag vill visst icke bestrida, utan medgifver fullt och gärna, att i herr Byströms motion

*Om vidgad
rätt för
medlem af
svenska
kyrkan att
därur utträda
m. m.*

(Forts.)

Om vidgad
rätt för
medlem af
svenska
kyrkan att
därur utträda
m. m.

(Forts.)

ligger något berättigadt. Men i den utsträckning, som hans förslag antyder, pekar den på en upplösning mellan stat och kyrka på en af de allra ömtåligaste och viktigaste punkterna, nämligen en upplösning af sambandet mellan svenska kyrkan och svenska folkskolan. Detta är kanske den allra ömtåligaste punkten. Herr Byströms motion pekar åt ett håll, där det kan vara flera stationer, men där för mitt öga stå såsom klara konsekvenser de två stationerna: först konfessionslösa folkskolor, sedan religionslösa folkskolor. Detta är perspektivet. När i motionen säges, att dessa, som så utträdt — och det är icke fråga om blott dissenters, utan det är också fråga om dem, som i herr Räfs motion kallas händingar — icke böra hafva inflytande på religionsundervisningen i skolorna, uttalas ju en välment tanke. Men huru mycken kraft bär den inom sig, om åt dessa utträdde skall medgifvas att välja skolråd, välja folkskollärare m. m.? Och äfven oafsedt detta blir väl den konsekventa utvecklingen den, som jag sagt. Jag tror därför att det är snarast att beteckna som en fiktion, när man på samma gång förordar hvad lagutskottet här har förordat och ändå vill värna om religionsundervisningen i våra svenska folkskolor.

Jag skall nu icke säga något mot utskottets beslut eller utskottets motivering mer än i en enda punkt eller ett enda ord. Detta är verkligen rätt betecknande, och det är för mig ganska smärtsamt att hafva sett detta ena ord. Sedan det i motiveringen sagts, att ett bifall till herr Ekmans motion »måste medföra nödvändigheten af ändringar i åtskilliga förhållanden, som beröra såväl det borgerliga samhället som ock särskildt kyrkan», säger utskottet — och det är de orden, som jag önskar, att de icke stått där —: »I främsta rummet framställer sig därvid» etc. Äfven här stannar man sålunda vid det blott negativa, tager blott hänsikt till dem, som äro motståndare mot vår svenska kyrka. Här hade man önskat, att utskottet hade aktat något på hvad herr Ekman i sin motion betonat, att det, som i främsta rummet bör tillses, skulle vara vår svenska folkkyrkas bästa, men nu står här i stället: i främsta rummet skall tagas hänsikt till dem, som icke vilja tillhöra vår svenska folkkyrka, och icke ett ord är sagdt om det bästa i herr Ekmans motion, nämligen om behovet af att åt vår svenska kyrka värna om själfständighet. Om nu bifall till utskottets förslag gifves, hvilket jag tager för afgjort, vill jag blott uttala den förhoppning, att, när den begärda utredningen kommer att verkställas, utredningen må icke blott taga hänsikt till dessa två kategorier, som i motionen äro omnämnda, dissenters och fienderna till vår svenska kyrka och till kristendomen, utan att också det må tagas hänsikt till vår egen kyrkas behof och hvad hon kan hafva rätt att fordra och hvad det svenska folkets bästa i detta afseende kräfver. Här är icke fråga om någon viss kyrkoorganisation blott, några vissa former eller lagar, utan här är den oändligt mycket djupare och större frågan, huru tillfälle

skall beredas åt den svenska kyrkan att med de realiteter, som äro lagda i hennes hand att värda, befordra det svenska folkets väl. Jag skall icke göra något yrkande.

*Om vidgat
rätt för
medlem af
svenska
kyrkan att
därur utträda
m. m.
(Forts.)*

Herr Sörensson: Det kan möjligen synas öfverflödigt, att jag yttrar mig i denna fråga efter hvad som nu föregått, men då jag förmodar, att det är sista gången frågan på det förberedande stadiet är före i denna kammare, har jag velat säga några ord.

Det är resultatet af tre motioner, hvilket föreligger i lagutskottets kläm, och dessa äro visserligen af olika innebörd, men syftet är dock ungefärligen detsamma för dem alla. Om det gällt att här bifalla herr Råfs motion i den form, som här föreligger, skulle jag för min del utan tvifvel röstat nej, ty så lättvindigt går det icke, att man blott i en skrifvelse hemställer, att Kungl. Maj:t ville framlägga förslag till sådan ändring i förordningen den 31 oktober 1873 angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning, »att det lämnades fritt för hvarje svensk undersåte, som fyllt 21 år, att utträda ur den svenska statskyrkan». Det skulle enligt mitt förmenande varit i hög grad betänkligt, ty där äro så många frågor, som i detta sammanhang böra tagas i betraktande, att man icke kan på detta sätt lösgöra en enda fråga.

Beträffande herr Byströms motion synes ju rätt mycket tala för att den kunde vinna beaktande, ehuru man kan vara något tveksam, om man tänker på hvad som enligt tidningarna i dessa dagar har ägt rum t. ex. vid en kyrkostämma i Katarina. Man kan, säger jag, vara tveksam om huruvida man är böjd för att låta dessa, som sannolikt ämna utträda och som äro i högsta mätto fientliga mot kristen ordning och kristen tro, deltaga i så viktiga frågor, som då det gäller att bestämma öfver folkskolan och dess angelägenheter, men frågan bör utan tvifvel tagas i betraktande uti detta sammanhang, och jag säger ännu en gång, att det är ju mycket, som talar för att åtminstone delvis bifalla herr Byströms motion.

Herr Ekman ser saken mycket djupare och mycket allvarligare, och jag kan icke neka till att jag vill uttala mitt hjärtliga tack till herr Ekman för den grundliga utredning, som han har gifvit denna fråga. Han har påvisat de stora och viktiga konsekvenser, som denna fråga om utträde ur statskyrkan har med sig, konsekvenser, som äro mycket betydelsefulla för både stat och kyrka. Om, såsom det synes, det skulle kunna blifva ett bättre förhållande åtminstone för kyrkan genom detta utträdande, skulle jag af allt hjärta önska detta. Att staten måste fordra kyrkans hjälp i många hänseenden, det framgår alldeles tydligt af herr Ekmans framställning, likasom att kyrkan också å sin sida bör hos staten hafva stöd och lämna till staten det stöd, som ligger i dess makt. Herr Ekman har emellertid vid påpekandet af de många förhållanden, som han ansett kräva en utredning, glömt, såvidt jag kan förstå, ett mycket viktigt fall, nämligen frågan om dessa utträdande personers förhållande i fråga om edgång. Detta är dock ur rättskipningens

*Om vidgad
rätt för
medlem af
svenska
kyrkan att
därur utträda
m. m.*
(Forts.)

synpunkt en sak, som icke kan lämnas ur räkningen, och äfven den frågan anser jag vara af en stor betydelse jämte de många andra, om hvilka herr Ekman påpekat, att de måtte tagas i noggrannt öfvervägande vid en förändrad lagstiftning i detta hänseende.

Jag skall icke uppehålla kammaren längre, blott tillägga, att ifall lagutskottet hade upptagit herr Ekmans kläm ungefärligen oförändrad, skulle jag helst sett detta. Den lyder så: »Huruvida och under hvilka villkor det må kunna tillåtas medlem af svenska kyrkan att» etc. I allt fall tror jag dock, att det går väl för sig äfven som det nu är, och jag skall för min del be att få yrka bifall till lagutskottets förslag.

Herr Ekman: Då jag är motionär i frågan, skall jag be att få yttra några ord till förmån för utskottets hemställan.

Jag vill då till en början erinra därom, att denna kammare i fjol enhälligt beslöt en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om fullständig revision af kyrkolagen. Andra Kammaren var af motsatt mening, hvadan det ifrågasatta skrivelseförslaget förföll. Sedmera har emellertid frågan förts in, om jag så må säga, på ett mera praktiskt plan eller tagit en mera praktisk gestalt, i det att kyrkomötet i höstas beslöt att ingå till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning, om och i hvilken form ett mera aktivt deltagande och ett förökadt inflytande på det kyrkliga området skulle kunna beredas åt kyrkans lekmannamedlemmar och att vid sådan utredning särskildt måtte tagas i öfvervägande, huruvida icke nämnda syfte säkrast kunde vinnas genom en fullständigare tillämpning af synodalförfattningens grundsatser.

Det kan emellertid icke vara kyrkomötets mening, att ett ökad inflytande skulle beredas åt lekmannaelementet inom kyrkan, där detta element visar sig vara för kyrkan medvetet främmande eller rent af fientligt, eller att ett lekmannaelement af sådan beskaffenhet skulle tagas i anspråk för de nyvaknade kyrkliga intressena.

Jag har för min del af intresse för kyrkan länge stått tveksam inför den frågan, huruvida det kunde vara tillrädligt att tilllåta fritt utträde. Men ju längre det lidit, desto mer har hos mig den öfvertygelsen stadgat sig, att man vid ett blifvande kyrkligt reformarbete icke står på fast mark, såframt man icke medgifver rätt till fritt utträde för dem, som afgjort ställa sig i opposition icke blott mot dessa reformer, utan mot kyrkan själf.

I och med det, att kyrkan blir befriad från dessa element, inträda helt naturligt för henne förutsättningarna att kunna utveckla långt mera lif och kraft än förut.

Herrarna ha förmodligen litet hvar fått i sina händer en broschyr af Algot Ruhe, benämnd »Töm kyrkan». Där ser man hvad som tillämnas. Författarens meningsfränder uppmanas att just begagna sin ställning såsom medlemmar i kyrkan till att på

*Om vidgad
rätt för
medlem af
svenska
kyrkan att
därur utträda
m. m.*

(Forts.)

allt sätt skada henne och framför allt till att motarbeta alla reformer, som kunna tänkas lända henne till styrka och förnyring. Om också dessa kyrkans fiender tills vidare icke kunna uteslutas ur hennes gemenskap, så bör man vil i allt fall icke med tvångsmakt kvarhålla dem, om de äro nog ärliga att vilja utträda.

Nej, skall kyrkan kunna återvinna inre lifskraft och därmed blifva till välsignelse för vårt folk och en källa till ny styrka äfven för staten, så måste hon åter blifva sig själf. Hon kan och får icke längre räkna för sina sådana, som öppet tillkännagifva sig vara hennes motståndare och inom hennes eget sköte motarbeta henne.

Nu invänder man, att en af kyrkans allra viktigaste uppgifter är att vårda sig om just dessa, som kommit bort från kristen tro och kristet samfundslif, och att kyrkan har en bestämd kallelse och plikt att, trots allt det förnedrande, som däri ligger, dock försöka att utföra sin frälsningsgärning äfven bland dem. Ja, tillfälle därtill kan ju gifvas vid utförandet af hvarjehanda prästerliga förrättningar, genom hvilka presterskapet kommer i beröring med församlingsborna, såsom vid vigsel, dop, jordfästning m. m. eller vid särskildt anordnade andaktsstunder eller husbesök. Men går det verkligen i allmänhet så till? Är det icke snarare så, att de flesta af de personer, som skulle tänkas komma att utträda ur kyrkan, helst undandraga sig hvarje beröring med prästerskapet. De komma icke till dessa andaktsstunder, de låta icke kyrkligt viga sig, de låta icke döpa sina barn, de låta dem icke konfirmeras. Först när döden nalkas, kan det hända, att en och annan är villig att mottaga själasörjaren; men jag föreställer mig, att i sådant fall, eller när eljest prästerligt biträde påkallas, själasörjaren skall vara lika villig att komma, vare sig den som begär hans hjälp tillhör kyrkan eller ej.

Helt annorlunda blir det, sedan de af kyrkomötet föreslagna reformerna blifvit genomförda, och lekmännen fått en bestämdt gifven plats äfven uti det själavärdande församlingsarbetet. Här för intresserade lekmän hafva mycket lättare att nå de vilsekomna och att inverka på dem, än prästen i sin ämbetsställning har. Och långt ifrån att kyrkan sålunda skulle lämna de utträdade utan vård, kommer hon att, just genom det kristliga lekmannaelementet, utöfva en mångsidig och en kraftig missionerande verksamhet för att på allt sätt söka vinna dessa bortkomna åter för kristen tro och kristligt lif.

Man invänder vidare, såsom vi hört, att medgifvandet till fritt utträde innebär första afsteget från den principen, att det svenska folket skall vara ett kristet folk.

Men är icke detta afsteg faktiskt taget, då man redan nu medgifver utträde till uppgifvet kristligt trossamfund, utan att på något sätt kontrollera, att den utträdande sedermera verkligen ansluter sig till ett sådant samfund?

Teoretiskt sedt, har staten till följd af sin karaktär af kristen stat hittills ansetts pliktig att fordra, att hvarje medborgare skall

*Om vidgad
rätt för
medlem af
svenska
kyrkan att
därur utträda
m. m.*

(Forts.)

tillhöra en kristen trosbekännelse och i främsta rummet statskyrkans. Men att en stat är kristlig betyder icke, att hvarje medborgare nödvändigt måste med eller mot sin vilja räknas såsom kristen; utan det betyder, att staten i det stora hela hvilat på kristlig grund, att lagstiftning och offentligt och enskildt lif äro genomfrängda eller åtminstone i allt väsentligt stå under inflytande af kristen åskådning. Den omständigheten, att enskilda medborgare tillåtas utträda ur kyrkan, hindrar sålunda icke, att staten det oaktadt är i verklig mening kristlig.

Dit hör då också såsom en oefftergiflig fordran, att barnen af de utträdde skola åtnjuta undervisning i kristendomens läror. Det är den kristliga statens fordran att så skall ske, och för denna statsprincip måste föräldrars eller målsmäns till äfventyrs motsatta individuella önsknings vika. I Preussen t. ex., där sedan långt tillbaka utträdet ur kyrkan är fullkomligt fritt, meddelas heller aldrig dispens från kristendomsundervisningen i skolorna, utan att säkerhet ställes för att annan tillfredsställande undervisning i kristen lära bibringas barnen.

Det har anmärkts såsom något betänkligt, att fritt utträde ur kyrkan skall komma att medföra, att de utträdde böra få deltaga i kyrkostämmas förhandlingar och beslut rörande skolväsendet och andra ej rent kyrkliga frågor. Därtill vill jag svara, att den utvecklingen kommer ändå af sig själf, äfven om ett beslut i den riktningen icke skulle komma att fattas här i dag, nämligen för dem, som redan nu hafva rätt till utträde ur kyrkan. För oss, som vilja värna om kristen tro och om statens bibehållande på kristlig grund, kommer därvid hufvudvikten att ligga på, att förhållandena så ordnas, att kristendomens ställning i våra skolor icke äfventyras, och att dessa utträdde och de, som ytterligare kunna medgifvas rätt till utträde, icke få deltaga i öfverläggningar och beslut om sådana frågor, som röra kristendomsundervisningen. Och här gäller det ju just att nu genom en skrifvelse till Kungl. Maj:t begära att få dessa förhållanden ordnade, innan det blir för sent.

Äfven från en annan sida sedt har staten, enligt mitt förmenande, en bestämd förpliktelse att tillåta fritt utträde ur kyrkan för dem, som af ärlig öfvertygelse icke kunna förlika sig med att kvarstanna inom henne. Jag syftar härvid icke på några kyrkans fiender utan på de ganska många, som verkligen äro religiöst intresserade, men som icke kunna dela statskyrkans uppfattning. I 1809 års regeringsform, § 16, stadgas, som bekant, att Konungen bör ingens samvete tvinga eller tvinga låta. Den religionsfrihetens princip, som här uttalas och som sedermera blifvit på allt flera punkter i lagstiftningen genomförd, kräfver också i nu förevarande afseende borttagandet af hvarje tvångsanslutning till svenska kyrkan. Ty just i religionsfrågor kräfves en särskild grannlagenhet emot dem, som taga sådana frågor på allvar.

Jag vill sluta med att erinra om ett yttrande, som af en högt aktad ledamot på Göteborgsbanken fälldes under debatten i fjol

— och därmed vill jag hafva uttryckt, hvad äfven jag anser vara kärnpunkten i föreliggande fråga: Han uttalade såsom sin öfvertygelse, att »det är en fördel, att från svenska kyrkan sådana få afsöndra sig äfven i yttre mening, som i inre mening redan hafva vänt henne ryggen.»

Jag anholder, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Om vidgad rätt för medlem af svenska kyrkan att därur utträda m. m.
(Forts.)

Herr Petersson, Lorentz: Jag begärde ordet för att tillkännagifva, att jag icke deltagit i detta ärendes behandling inom lagutskottet. Då i fjol frågan om rätt till utträde ur svenska statskyrkan för personer, som icke uppgifvit något annat kristet trossamfund, behandlades, yrkade jag bifall till lagutskottets förslag, men jag framhöll därvid uttryckligen, att ett sådant bifall skedde under förutsättning, att de förhållanden, som hittills varit rådande i fråga om barnens uppfostran, skulle bibehållas oförändrade och åtgärder vidtagas för att äfven barnen till sådana föräldrar, som komme att utträda, skulle få religionsundervisning. Nu kan jag för min del icke annat än beklaga, att icke något särskildt i den vägen framhållits i motiveringen till lagutskottets utlåtande, och för min del instämmer jag naturligtvis till alla delar i hvad den förste ärade talaren till sist sade, att, när det gäller omgestaltning af nuvarande förhållanden, man »i främsta rummet» bör se till att vår kyrkas bästa måtte komma att tillgodoses. Det är under uttalande af den förhoppningen, att ett sådant önskemål må komma till sin fulla rätt samt att öfver hufvud taget hela frågan behandlas under beaktande af det i många hänseenden behjärtansvärda program som i herr Ekmans motion uppställts, som jag yrkar bifall till lagutskottets förslag.

Herr Wieselgren: Det är en rätt gammal fråga den, som nu föreligger till kammarens behandling. Den debatterades i Riksdagen redan för mer än 30 år sedan, men den är dock icke densamma i dag som då. Då uppfattades den nästan uteslutande såsom en individuell frihetsfråga, man betonade mest den enskildes rätt att få framvisa klara färger, att få visa sina egna och icke blifva tvungen att visa färger, hvilka icke vore hans. På åtskilliga håll förknippades denna frågas behandling också med den om frihet från att betala skatt till kyrkliga ändamål. I det hela taget var det en fullständigt individuell uppfattning, som låg till grund för frågas behandling.

Af lagutskottets betänkande se vi, att den tiden är förbi, när frågan så kunde fattas, och man förstår i dag full väl, att den ock är en samhällelig fråga och att sannerligen hufvudvikten ligger vid den sidan af saken. Det är icke blott en fråga om rätt för individen att få bära klara färger, det är också en fråga för svenska kyrkan att få äga samma förmån, att få visa upp just *sina* färger och icke den blandning af dylika, som hon hittills har måst tåla sig med. Jag behöfver icke säga, att jag anser att i denna

Om vidgad
rätt för
medlem af
svenska
kyrkan att
därur utträda
m. m.
(Forts.)

uppfattning af frågan ligger en bestämd fördel och ett bevis för utvecklingen inom kyrkan, då nämligen, såsom vi redan hört, kyrkans målsmän icke motsätta sig en utveckling i denna riktning. Men det är dock något, som härvid måste betonas, och det är de där orden, som förekomma i utskottets kläm, att Kungl. Maj:t ville taga i öfvervägande »under hvilka villkor» det må kunna tillåtas här ifrågvarande medlemmar af svenska kyrkan att utträda ur kyrkan. Jag skulle för min del helst sett klämmen formulerad så, att dessa ord »under hvilka villkor» också kunnat under sig subsummera den senare delen af utskottets kläm. Ty, mina herrar, såsom redan här är af föregående talare berördt, det är icke färdigt med att man blott särskiljer vissa saker från det kyrkliga samhällets handläggning såsom t. ex. i herr Byströms motion föreslås. Det är icke tillräckligt att göra den delning, som han i sin kläm har gjort, ty det kyrkligt religiösa intresset kan icke fränskiljas från en hel mängd af de frågor, som till det yttre kunna subsummeras under icke religiösa eller icke kyrkliga frågor. Nej, det smyger sig in litet hvarstädes, och skall icke den kristna samhällskulturen lida skada af ett sådant här boskifte, måste sannerligen äfven i dylika frågor beträffande »skolvården, församlingsbiblioteken och barnavårdsnämnderna» de kristna synpunkterna uppehållas och göras gällande i alldeles särskildt kraftig grad. Vi kunna t. ex. icke från skolan utmönstra undervisningen i den kristna tros läran, ty skulle vi göra det, skulle vi ju redan inom en generation få ett släkte, för hvilket kristendomen vore något mer eller mindre okänt. Det svenska samhällets utveckling skulle därigenom hafva, från religiös synpunkt sedt, tillskyndats de allra svåraste skador. Och det är alldeles påtagligt, att äfven från rent borgerlig eller social synpunkt skulle vårt folks kulturella utveckling härigenom lida ett betänkligt men.

Jag ber därför att få i likhet med de föregående talarne betona, att denna skrivelse från Riksdagen icke bör hos Kungl. Maj:t uppfattas såsom en fråga om ett mera mekaniskt verkställbart arbete, utan att de där orden »under hvilka villkor» måtte få beaktas äfven i fråga om klämmens senare del. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Grefve von Rosen: Den ärade motionären i Första Kamraren tyckes hysa den förhoppningen, att ett bifall till lagutskottets utlåtande skulle stärka vår statskyrka. Jag är icke nog lycklig att kunna dela hans uppfattning. Jag tror tvärtom för min del, att bifall till lagutskottets hemställan innebär ett mycket betydelsefullt steg till statskyrkans upphäfvande. Statskyrkan har hittills varit en verklig folkkyrka, den har varit ett med staten. Sverige har förklarats vara en kristen stat. Genom att följa lagutskottet är man ett stycke på väg till förverkligande af socialisternas program: »religionen en privatsak». Hurudan utvecklingen kommer att bli, det kan man icke förutsäga. Men jag fruk-

tar, att massor af svenska medborgare komma att utgå ur statskyrkan. Det är frestande att visa sig oberoende af en så ärevördig institution som den. Dessutom kommer kanske ett utträdande att vara förenadt med ekonomisk fördel, och äfven af den anledningen finner man det då vara fördelaktigt att utträda ur kyrkan.

Jag ber att få anföra ett belysande exempel på huru lättvindigt sådana frågor mången gång tagas och huru liten grund man i själfva verket ofta har att ställa sig i opposition mot vår statskyrka. Inom en församling i ett af våra bruksdistrikt hade en mängd föräldrar beslutit att icke låta döpa sina barn. Prästen i församlingen vände sig då till den där boende bruksdisponenten och klagade däröfver. Denne disponent var emellertid en praktisk man, och han fann på råd. Vid bruket plögade man öka på staten för hvarje hushåll, där det föddes ett barn, och denna så kallade »rågfjårding» kom man regelbundet för att taga ut. Nästa gång en familjefader kom för att utfå rågfjårdingen, bad disponenten att få se dopsedeln. »Jag låter icke döpa mina barn», svarade mannen. »Det beklagar jag», sade disponenten, »ty då kan jag icke lämna ut rågfjårdingen.» Från den stunden läto alla döpa sina barn. Djupare rötter hade således icke den rörelsen.

Motionären synes tänka sig, som jag nyss nämnde, att det skulle vara en fördel för vår statskyrka, om bifall lämnades till utskottets utlåtande. Han tyckes föreställa sig, att statskyrkan skulle komma att bli en de renas församling, men det antagandet strider emot den mänskliga ofullkomligheten, och jag tror därför icke, att man kan hoppas något sådant. I motionen talas ock om, att det skulle vinnas möjlighet att tillämpa en strängare kyrkotukt. Det skulle, därom är jag öfvertygad, blifva en tämligen olycklig åtgärd och i sin mån bidraga till att vår statskyrkas medlemmar komme att minskas i antal och statskyrkan sjunka ned till ett sekt.

Omfattar statskyrkan icke längre det svenska folket, komma troligtvis också anslagen till statskyrkan att så småningom försvinna. Det var i fjol fråga om att tertialtioden, som är en mycket gammalmodig skatt, skulle ersättas med ett surrogat. Mycket antagligt är, att om denna förändring icke genomföres, innan man hunnit verkställa den nu ifrågasatta utredningen, något dylikt surrogat aldrig skall tillfalla statskyrkan. Ty ganska säkert är, att, när statskyrkan icke längre omfattar det svenska folket, utan blifvit en religiös sekt inom samhället, anslagen till statskyrkan också komma att försvinna. Man bör därför betänka sig mycket noga och åtminstone göra klart för sig hvad man gör, när man lämnar bifall till lagutskottets utlåtande. Är Riksdagen besluten att låta kyrkan falla, då är det mycket ändamålsenligt att bifalla lagutskottets hemställan. Är Riksdagen åter icke beredd därpå, bör den afslå hvad utskottet tillstyrkt. Då emellertid flere af statskyrkans representanter här uppträdt utan att yrka afslag, skall icke heller jag göra det.

*Om vidgad
rätt för
medlem af
svenska
kyrkan att
därur utträda
m. m.*

(Forts.)

Om vidgad
rätt för
medlem af
svenska
kyrkan att
därur utträda
m. m.

(Forts.)

Herr Trygger: Då ingen yrkat afslag å utskottets hemställan, skulle jag egentligen icke behöfva yttra mig. Jag vill dock i anledning af några talares yttranden närmare förklara utskottets utlåtande.

Herr Sörensson uttalade, att han helst skulle velat yrka bifall till herr Ekmans motion, men att han dock kunde gå med på utskottets hemställan. Med anledning häraf vill jag säga, att det varit omöjligt för utskottet att hemställa om bifall till herr Ekmans motion oförändrad, ty hade utskottet hemställt om bifall till herr Ekmans motion oförändrad, hade den af herr Byström väckta frågan icke kunnat komma med i utskottets kläm. Betänkandets nuvarande lydelse föranledes således däraf, att betänkandet behandlar tre motioner, herrar Ekmans och Räfs, som äro af ungefär samma omfattning, samt herr Byströms, som går längre. Herr Byströms motion är alldeles oberoende af frågan om rätt att utträda ur statskyrkan utan att uppgifva visst trossamfund, till hvilket man ämnar öfvergå. Den afser endast, att främmande trosbekännare och de, som vederbörligen anmält utträde ur statskyrkan, skola få ett visst inflytande på åtskilliga angelägenheter, som för närvarande handläggas på kyrkostämman, i hvars öfverläggningar och beslut de för närvarande icke äga rätt att deltaga.

I sammanhang härmed står den anmärkning, herr vice talmannen gjorde mot utskottets motivering. Utskottet säger:

»I främsta rummet framställer sig därvid till besvarande frågan, hur tillfälle må kunna beredas främmande trosbekännare eller dem, som blott anmält sig till utträde ur statskyrkan, att fortfarande utöfva inflytande på sådana till kyrkostämmas handläggning hörande ärenden, som icke äro af beskaffenhet att böra allenast af kyrkans medlemmar afgöras.» Då utskottet i sin motivering sagt, att denna fråga erbjuder sig i främsta rummet, har utskottets mening ingalunda varit den, att denna skulle vara den viktigaste frågan, utan utskottet har uttalat sig på sätt som skett, därför att nämnda fråga erbjuder sig till besvarande redan under de nuvarande förhållandena, alldeles oberoende af om det göres en ändring i nu gällande bestämmelser om utträde ur statskyrkan. Herr Byströms motion visar bäst detta. Det nu anförda är orsaken till uttrycket »i främsta rummet». Utskottet hade kanske, för att undvika missförstånd, kunnat uttrycka sig bättre. Men efter denna förklaring torde icke något missförstånd vidare kunna komma i fråga.

Jag hemställer om bifall till utskottets utlåtande.

Herr Sjöholm: En talare har här gifvit uttryck åt sin tacksamhet mot motionären herr Ekman, särskildt för de djupa och allvarliga tankar, som i motionen uttalas. Jag kan icke känna mig lika tacksam, ty om också allvarliga tankar äro i motionen uttalade, är dock motiveringen af den beskaffenhet, att man måste göra ett inlägg mot densamma. Jag hade icke tänkt uppträda i

denna fråga, och jag skulle icke heller hafva gjort det, om icke från en föregående talare gifvits uttryck åt känslor af tacksamhet.

Motionären anser, att af hvad senaste kyrkomötet beslutit skulle som konsekvens framgå, att en åtgärd viktades i det syfte, som motionären här angifvit. Jag tror icke, att motionärens förslag står i ringaste sammanhang med den diakonistyrelse, den ökade verksamhet för lekmän att deltaga i kyrkliga angelägenheter, som kyrkomötet uttalade sig för. För min del kan jag icke se, att detta står i ringaste samband med motionen. Hvilken åsikt motionären har rörande kyrkans ställning gentemot dess medlemmar visar sig, då han säger: »om icke en framställning angående rätt för kyrkan att på ett effektivt sätt själf sörja därför, att i hennes gemenskap icke upptoges eller tillätes kvarblifva element, som vore för henne främmande, något, hvarför tiden ännu knappast synes mogen». Motionären lutar sålunda åt det hållet, att kyrkan bör från sin gemenskap utesluta alla element, som äro dels fientligt sinnade och dels likgiltiga för kyrkan. Han synes hysa den gamla donatistiska uppfattningen om en »ecclesia pura». Historien lär oss dock något annat. Vi komma aldrig därhän, att vi få kyrkosamfund, som bestå uteslutande af rättrogna medlemmar. Det är en ren orimlighet, och det visa äfven våra sekter, som just sträfva i den riktningen att utesluta alla element, hvilkas sinnelag och lefverne i något hänseende anses oförenliga med sektens åsikter. Konsekvensen däraf leder till ett uteslutande därhän, att hvarje medlem bildar ett kyrkosamfund för sig, ty man förlorar småningom förtroendet för alla andra än sig själf.

Motionären har också sagt, att, »den skefva och osanna ställning, i hvilken kyrkan kommit genom fasthållandet vid den fiktionen, att hvarje medborgare, med undantag allenast för lagligen erkända främmande trosbekännare, är att anse såsom en rätt kyrkans medlem, har verkat förlamande på kyrkan både hvad det inre lifvet och förhållandet till staten beträffar».

Jag förstår icke, hvarifrån han fått den åsikten, att kyrkan skulle lära, att hvarje medlem, som tillhör kyrkan, är en rätt medlem. Nej, visst icke! Kyrkan vet mycket väl, att det finnes sanna medlemmar och falska medlemmar, rätta kristna och namnkristna. Det är således en ren fiktion af motionären att komma och säga något dylikt. Det står också i strid mot Skriften och dess bekanta liknelse om Guds rike såsom en åker med både ogräs och hvete. Vi veta, att skördens herre sade: »låter båda växa till skördetiden, på det att, när I uppyrcken ogräset, I icke skolen och därmed uppyrcka hvetet». Detta visar, att ett kyrkosamfund måste bestå af bättre och sämre element, och att man aldrig här i världen kan få ett syndfritt samfund, hvilket dock icke utesluter en behöflig och kristelig kyrkotukt. Kyrkan måste vara vidsynt. Hon måste vara lik en moder, som vårdar sig äfven om sina vanartiga barn. En moder förskjuter icke ett barn, därför att det är vanartigt, utan hon är kanske med sitt hjärta ännu mera fästad vid detta barn, som hon vill göra allt för att söka rädda. Skulle man

Om vidgad rätt för medlem af svenska kyrkan att därur utbräda m. m.
(Forts.)

Om vidgad
rätt för
medlem af
svenska
kyrkan att
därur utträda
m. m.

(Forts.)

beträda den väg, som här föreslås, att, om det finnes en medlem, som är fientligt sinnad, denna skall uteslutas, hvarthän komme vi då? Jag tror, att detta är något, som vi icke böra önska oss.

Jag skall emellertid icke fästa mig vid denna fråga från kyrkans synpunkt eller från kristendomens synpunkt. Kristendomen reder sig nog, herrarna må lagstifta huru som helst. Statskyrkan kan afskaffas; därmed är dock icke kristendomen död, ty den kan bestå under många olika former.

Men huru går det med staten? Här är icke fråga om religionsfrihet. Det kan bli religionslöshet. Herrarne känna det gamla uttrycket, att det är lättare att bygga en stad i luften än att grunda eller bibehålla ett samhälle utan religion. Det låter sig icke göra, om ett folk blir religionslöst, att detta folk får lefva. En sådan nation är dödsdömd. Frågan är blott, när nationen går under.

Det låter ju mycket väl säga sig, att enhvar har rätt att förklara: »jag har ingen religion, och jag vill icke heller ha någon». Men skall staten då säga: »ja, ni behöfver icke ha någon religion, det är staten rent likgiltigt. Staten kan fullfölja sitt ändamål ändå». Jag tviflar på det. Jag tror icke, att staten då lika väl kan fullfölja sitt ändamål. Det hjälper icke med lagar och polisförordningar eller dylika yttre anordningar. Det är icke dessa, som hjälpa och skydda oss, utan det är det andliga lifvet, som finnes inom nationen. Befordrar jag detta därigenom, att hvar och en får rätt att efter sitt subjektiva godtycke förklara, att han vill ställa sig utanför allt religiöst inflytande och all sedlig omvårdnad. Såvidt jag kan förstå, leder en sådan frihet, hvilken af utskottet rekommenderas, till statens upplösning.

Jag skall gärna gifva den ärade motionären det erkännandet, att han varit försiktigare än utskottet. Han säger: »huruvida och under hvilka villkor» etc., d. v. s. han är icke fullt säker på, att det kan gå för sig. Jag är honom tacksam för, att han gjort detta uttalande, att han tänkt sig möjligheten af, att utredningen kan visa, att detta är omöjligt, såvida vårt folk skall ha en religion. Utskottet har icke tagit med »huruvida». Det har fullt klart för sig, att det går an. Vi vilja bara veta villkoren. Faran är naturligtvis, såsom redan påpekats, huru det skall gå med barnen i en familj, där både fader och moder utträdt ur statskyrkan och icke heller tillhöra något annat religionssamfund. »Jo», säger man, »barnen skola dock åtnjuta uppfostran, de skola få sin religionsundervisning.» Men är man hjälpt med detta? Det är väl själfva hemmet, den anda och den ton, som råder i hemmet, som mest inverkar på barnen. Växer ett barn upp i ett religiöst fientligt hem, kan man icke begära, att det barnet skall bli en sedlig människa. Det är åtminstone en inkonsekvens, om det blir det, ty det har icke insupit sådana läror, som kunna medföra en god verkan. Det är därför, jag tror, att det från statens synpunkt är af allra största betydelse att se till, att hvarje dess medlem står under ett religiöst inflytande. Nu kan man ju invända, att, om för-

äldrarna äro religionslösa, detta inverkar på samma sätt på barnen, vare sig föräldrarna utträdt ur kyrkan eller icke. Nej, mina herrar! Det är icke precis detsamma. Ty om staten säger: »ni få utträda, ni få vara religionslösa», då liksom inbjuder staten personer, som kanske aldrig skulle tänkt på att utträda, att göra det; de liksom fostras i den åsikten, att det icke är orätt att icke hafva någon religion, de liksom uppmuntras att tänka: »det är likgiltigt, om vi äro religiösa eller icke». Men om staten fordrar, att dess medborgare skola bekänna sig till en religion och lefva ett religiöst lif, så är förhållandet annorlunda. Att ändock ett och annat hem kan vara religionslöst, det veta vi. Men detta har då icke samma inflytande, som om staten tillåter sina medborgare att vara religionslösa. Det verkar icke på samma sätt, hvarken i det hemmet eller inom den kommunen. Det är en väsendtlig skillnad, om religionslöshet förklaras vara oberättigad och förkastlig eller om den är tillåten och legaliserad.

Det är, såsom jag redan sagt, med anledning af den uttalade tacksamheten mot motionären, jag velat uttala mina betänkligheter, men jag har, herr talman, intet yrkande,

Herr Clason: Jag hade icke tänkt yttra mig i denna debatt, men med anledning af åtskilligt, som anförts, skall jag tillåta mig att framställa ett yrkande om återremiss. Jag gör detta, därför att, såvidt jag kan förstå, i denna kläm äro sammanförda motioner, som visserligen hafva ett visst sammanhang med hvarandra, men som dock beröra temligen fristående frågor. Nu är det ju regel redan rörande motioner, att man icke i en och samma skrift bör sammanföra mål af olika beskaffenhet, och detta borde då ej heller ske i utskottsklämman. Det förefaller mig ock, som om detta ärende skulle blifvit lättare att behandla, om man hade två klämman. Det föreligger ju två frågor. Den ena är den af herr Ekman väckta frågan: »huruvida och under hvilka villkor det må kunna tillåtas medlem af svenska kyrkan att, äfven utan uppgifven afsikt att öfvergå till annat kristet trossamfund, utträda ur kyrkan» och därom talar den första delen af klämman. Den fråga åter, som beröres i den senare delen af klämman, är, som under debatten och äfven i betänkandet framhållits, en helt annan fråga: huruvida redan för närvarande främmande trosbekännare må äga rätt att deltaga i afgörandet af vissa frågor. Hade man nu två olika klämman, skulle man lättare sättas i tillfälle att yrka — något, som åtminstone vore behagligare för mig — rent bifall till den af herr Ekman väckta motionen. I syfte att få ändring i detta hänseende skall jag alltså tillåta mig yrka återremiss.

Friherre Tamm: Det vore oförmätet af mig att yttra mig i afseende på kyrkans ställning till staten och statens till kyrkan, då jag icke skulle kunna lämna något förslag i frågan. Jag tillåter mig därför att endast se frågan ur medborgerlig och sedlig synpunkt. Det är gifvet, att en skrifvelse af det innehåll, lagut-

Om vidgad rätt för medlem af svenska kyrkan att därur utträda m. m.
(Forts.)

Om vidgad
rätt för
medlem af
svenska
kyrkan att
därur utträda
m. m.
(Forts.)

skottet föreslagit, skall uppmana riksdagsmännen att se, hvarhän det pekar. För mig hägrar ett åtskiljande af staten och kyrkan. Om här förelegat ett förslag att fatta beslut på de grunder, som anförts, skulle jag velat fråga: är kammaren beredd att biträda ett sådant beslut? Men den omständigheten, att det här endast är fråga om en skrifvelse, förmodar jag kan leda till, att man icke yrkar afslag. Om Första Kammaren nu går med på denna skrifvelse, vill jag för min del åtminstone icke hafva gifvit på hand, att kammaren skall bifalla ett förslag om åtskiljande af stat och kyrka. Mig synes den blifvande uppgiften vara att minska antalet af de religionslösa och att sörja för uppfostran af barn och ungdom. Om Riksdagen skrifver till Kungl. Maj:t, såsom lagutskottet föreslagit, sätter jag för min del mitt hopp till, att den utredning, som Kungl. Maj:t möjligen låter verkställa med anledning af riksdagsskrifvelsen, måtte taga hänsyn till de sedliga förhållandena. Dessa stå för mig som de viktigaste, möjligen därför att jag icke kan bedöma det förhållande, som bör existera mellan stat och kyrka. Man skall kanske förebrå mig, att jag, därför att förståndet icke räckt till, gjort denna sak till en känslofråga. Men den är och blir äfven vid sista beslutet en hjertats fråga.

Herr Ekman: I anknytning till den sista ärade talarens yttrande ber jag få säga, att den omständigheten, att jag i min motion har framlagt liksom ett program för den följande utvecklingen och pekat på konsekvenserna af det föreslagna steget, visar, att, om jag också anser, att frågan lätt kan bli och äfven har anspråk på att vara en känslofråga, jag likväl icke i första rummet har fattat den så, utan velat se saken rätt i ögonen.

Jag skall därefter be att få vända mig mot herr Sjöholm i anledning af hans yttrande. Det kan naturligtvis icke falla mig in att tänka, att man skulle kunna åstadkomma en »ren kyrka» här på jorden. Något sådant har jag icke antydtt i motionen. Jag säger visserligen, att kyrkan kan och får icke räkna för sina andra än dem, som verkligen vilja höra henne till, men jag tillägger omedelbart därefter, att afgörandet häraf måste till väsentlig del öfverlämnas åt den enskilde själf. Det är omöjligt att läsa i andra människors hjertan, och försök till kyrkobilddningar i sådan anda hafva städse misslyckats. Men när det är uppenbart, att man har med fiender att göra, skall man väl icke med tvångsmakt kvarhålla dem inom kyrkan.

Herr Sjöholm har äfven gjort anmärkning mot mitt uttalande i motionen, att kyrkan kommit i en skef och osann ställning genom fasthållandet vid den fiktionen, att hvarje medborgare, med undantag allenast för lagligen erkända främmande trosbekännare, skall vara att anse såsom en rätt kyrkans medlem. Rätta meningen af yttrandet framgår dock, om man läser fortsättningen: »Låt vara, att kyrkan själf icke utan vidare vill utsträcka medlemsskapet så långt, det faktum kvarstår dock, att staten anser såsom kyrkan tillhörande alla, som icke lagligen tillhöra annat kristet

eller mosaiskt trossamfund, och medgifver dem samma rättigheter som kyrkans sanna medlemmar i fråga om kyrkliga angelägenheter.» Detta måtte väl vara riktigt sagt!

Jag tror visst icke, såsom mången här i dag befarat, att förhållandena skola utveckla sig så, att en tillåtelse till utträde ur kyrkan skall föra med sig, att staten blir religionslös, eller göra folket till ett religionslöst folk. Det torde vara herrarna väl bekant, att man i det praktiska lifvet, i verkligheten, icke drager ut konsekvenserna af en princip i det orimliga. Så icke heller här! Den, som något känner vårt svenska folk, vet, att det icke så brådt släpper sin religiösa tro.

Men förhållandena måste så ordnas, att *kyrka och stat visserligen fortfarande förblifva intimt förbundna, men dock ställas relativt själfständiga gentemot hvarandra*. Detta sker just genom tillämpning af de grundsatser, hvarpå den af kyrkomötet begärda synodalförfattningen hvilar. Lekmanneelementet skall infogas uti den kyrkliga organisationen på ett helt annat sätt än förut och få en bestämdt gifven uppgift uti det kyrkliga arbetet.

Jag kan icke förstå, hur en rekonstruktion af kyrkan skall kunna tänkas, om man icke vill gå in på att gifva en sådan plats och ett sådant ökad inflytande åt lekmanneelementet. Detta är det *nya*, som måste komma in i utvecklingen, det, hvarpå vi sätta vårt hopp för framtiden. Hvarom icke, ja, då står kyrkan, där hon står, till dess hon faller. Jag kan icke se annat!

Redan i mitt första anförande har jag framhållit, att lekmännen ofta torde vara mer egnade än prästen i hans ämbetsställning att inverka på dem, som kommit bort från kristen tro, och således att utöfva denna vårdnad om alla, äfven de affälliga, som kyrkan äfven hädanefter ej skall släppa. Bland de frireligiösa hafva lekmännen verkat i den riktningen, och ingen kan förneka, att vi för det varmare kristliga lif, som nu pulserar ibland oss, till stor del hafva att tacka denna lekmannaverksamhet. Om lekmanneelementet inom kyrkan lämnas tillfälle att deltaga mera aktivt i det kyrkliga arbetet, skall följa en förnygring af hela det religiösa lifvet hos vårt folk.

Hvad herr Clasons yrkande på återremiss beträffar, får jag säga, att det kanske varit lyckligt, om frågorna icke blifvit så intimt fogade till hvarandra, som skett i utskottets hemställan. Men de höra i alla fall ihop. Jag tror därför icke, att mycket skulle vinnas med en återremiss.

Jag ber än en gång få betona, att om vi icke vilja taga itu med reformerna inom kyrkan, kan det snart vara för sent, ty andra krafter kunna då blifva öfvermäktiga.

Jag yrkar fortfarande bifall till utskottets hemställan.

Herr Trygger: Herr Clason har yrkat återremiss, för att utskottet måtte komma i tillfälle att skilja de båda frågor; som förekomma i utskottets hemställan. Herr Ekman har emellertid påpekat, att den senare frågan ligger innesluten äfven i hans mo-

Om vidgad rätt för medlem af svenska kyrkan att därur utträda m. m.
(Forts.)

Om vidgad
rätt för
medlem af
svenska
kyrkan att
därur utträda
m. m.

(Forts.)

tion — låt vara icke så vidsträckt som i utskottets kläm, hvilken bestämmes äfven af herr Byströms motion. Jag tror, att man icke med rätta kan säga, att utskottet på olämpligt sätt, sammanfört frågor, som icke höra ihop. Icke heller tror jag, att en återremiss skulle kunna medföra annat resultat, än att utskottet hemställer till kammaren att fatta beslut i ärendet. För min del åtminstone förstår jag icke, huru ett särskiljande af dessa frågor numera skulle vara möjligt.

Efter det öfverläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i afseende på förevarande utlåtande yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att utlåtandet skulle visas åter till utskottet.

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Vid ånyo skedd föredragning af lagutskottets den 13 och 16 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 4, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag, innefattande ändring i 12 kap. 3 § kyrkolagen, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning af Första Kammarens tillfälliga utskotts den 13 och 16 innevarande månad bordlagda utlåtande, n:o 2, i anledning af väckt motion om införande i Första Kammarens ordningsstadga af bestämmelse om motioners aflämnande i två exemplar, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om stats-
belöningar
för
märkligare
framsteg på
produktionens
område.

Föredrogs ånyo Första Kammarens tillfälliga utskotts den 12 och 13 i denna månad bordlagda utlåtande, n:o 1, i anledning af motion angående skrifvelse till Kungl. Maj:t om undersökning i fråga om statsbelöningar för märkligare framsteg på produktionens område.

Första Kammaren hade till utskottets behandling hänvisat en inom nämnda kammare af herr *Bergström* väckt motion, n:o 42, däri blifvit hemställt, att Riksdagen måtte anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, om det för landets ekonomiska utveckling skulle vara gagneligt, att staten på i motionens motivering anfördt eller annat möjligen lämpligare sätt lämnade belöningar för sådana framsteg på produktionens område, som åstadkomme ett förmånligt, förut ej användt tillgodogörande af landets naturtillgångar och resurser, särskildt då ett dylikt tillgodogörande i afsevärd mån bidroge att minska importen eller öka exporten.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på angifna grunder hemställt, att herr *Bergströms* förevarande motion icke måtte till någon kammarens åtgärd föranleda.

Herr Bergström: Jag får till en början till utskottet framföra ett tack för det synnerligen vänliga omdöme, som utskottet gifvit om syftet med min motion. Resultatet är emellertid ett afstyrkande. De skäl, som utskottet använt för detta afstyrkande, kunna emellertid, enligt hvad jag efter bästa pröfning tror mig hafva funnit, icke motivera ett dylikt. Jag begär i min motion, att endast sådana företag på produktionens område måtte komma under premiering, som hufvudsakligen afse att tillgodogöra det egna landets resurser till fördel för vår handelsbalans. Saken skulle enligt mitt förslag först underkastas granskning af en framstående officiellt erkänd fackman, därefter af en särskild, på förhand utsedd delegation, hvilken naturligtvis, emedan den är på förhand utsedd, bör vara såvidt möjligt opartisk vid frågors bedömande. Sedan denna delegation afgifvit offentligt, motiveradt yttrande och förslag, skulle frågan till sist bedömas och afgöras af Kungl. Maj:t. Utskottet har emellertid yttrat, att förslaget skulle föranleda en osund utveckling. Detta är väl ändå att sträcka sitt misstroende för långt. Utskottet har dock erkänt, att, om åtgärder vidtoges i den riktning, som i motionen föreslås, därigenom skulle frammanas en nyttig verksamhet.

Emellertid anser utskottet, att vissa andra åtgärder böra kunna fullt ersätta de af mig föreslagna. Utskottet har därvid förordat att skaffa billiga penningar och i öfrigt lita till den enskilda företagsamheten. Billiga penningar torde redan i vissa fall finnas att tillgå, men de äro ett tveeggadt verktyg. Just då sådana finnas, tror jag vi kunna af egen erfarenhet säga, att en osund utveckling jämte den sunda alltid synes vilja bli en följd, och vid skärskådande af den närvarande ställningen kunna vi se, hvad ett litande till den enskilda företagsamheten kan gifva för resultat. Vi hade för åtskilliga decennier sedan på jordbruksproduktionen i handelsbalansen mot utlandet ett öfverskott på åtskilliga tiotal miljoner kronor. Nu hafva vi en underbalans på omkring 70 miljoner kronor, en skillnad, som i det närmaste motsvarar den nuvarande handelsbalansen. Vi hafva här kraft och bränsle, befolkningen måste i oroväckande grad söka sitt arbete i utlandet, och *vi exportera råvaror och halffabrikat*. Dessa äro förhållanden, som under inga omständigheter kunna anses tillfredsställande, och vi måste först se det oegentliga häri och sedan vidtaga åtgärder för att söka råda bot därför.

Af historien känna vi, att mycket åstadkommits genom ett kraftigt ingripande. Så t. ex. i Frankrike under Colberts tid. Han hade förmåga att använda de rätta medlen på rätta tiden, och resultatet af hans verksamhet kan skönjas i Frankrikes ekonomiska ställning till och med i vår tid. Konsten är just att använda rätta medel på rätt tid. Använder man nötta medel och beträder förut brukade vägar, tror jag icke, att man kan beräkna synnerligen rika skördar. Konkurrenten i vår tid är därtill för svår, och de ekonomiska intressena äro för känsliga. Endast den,

Om statsbelöningar för märkligare framsteg på produktionens område.

(Forts.)

Om stats-
belöningar
för
märkligare
framsteg på
produktionens
område.
(Forts.)

som går i spetsen för utvecklingen, kan göra anspråk på att behärska tiden.

Min motion afser att i den mån det låter sig göra med våra naturliga resurser få vårt land i ett dylikt läge och jag är fortfarande lifligt öfvertygad om, att det förslag, som jag framställt, skulle kunna vara en häfstång i den riktningen. Därmed vill jag icke påstå, att med den ringa utredning, jag kunnat ägna åt saken, det skulle vara lämpligt, att Riksdagen nu antog mitt förslag. Jag anser det snarare som ett frö, på hvars grodd jag hoppas, emedan jag är lifligt öfvertygad om, att det skall uppspira till välsignelse.

Jag har intet yrkande att göra.

Herr vice talmannen: Det näst sista stycket af utskottets utlåtande lyder så:

»Utskottet förmenar, att ett fullföljande och en ytterligare utveckling af det af staten nu tillämpade systemet att uppmuntra och stödja vår industri och samtidigt äfven våra uppfinnare genom lån mot billig ränta ur olika statsverkets fonder — hvilket ju redan detta är ett kraftigt handtag — är den rätta vägen till vinnande af det af motionären åsyftade målet.»

Åt den mening, som utskottet här uttalat, har det gifvit en ytterligare betoning genom att kursivera orden: ytterligare utveckling. Ett uttalande om önskvärdheten af ett ökande af antalet fonder eller ett ökande af dessa fonders medel innebär väl ock ett uttalande om önskvärdheten af en ytterligare lånesättning från statens sida. Men detta är väl en så allvarlig sak, att den behöfver en noggrannare pröfning än den, för hvilken den här blifvit föremål. Jag skulle yrkat, att detta stycke måtte utgå ur betänkandet, så att det icke kunde återopas såsom ett uttalande af Riksdagen, om det nämligen kommit in i motiveringen till en riksdagsskrifvelse. Men då utskottets hemställan går ut på afslag å motionen, och intet annat yrkande framkommit, anser jag mig endast böra till protokollet uttala mina betänkligheter mot detta utskottets yttrande.

Grefve Wachtmeister, Axel: Med anledning af herr vice talmannens yttrande skall jag be att få anföra, att den betydelse, han gaf åt det af utskottet använda ordet »utveckling» — jag medger gärna, att det kan så tolkas — icke varit af utskottet afsedd.

Den ärade motionären har i det anförande, hvarmed han försvarade sin motion, antydt, att utskottet icke rätt fattat hans motion, och framhållit, att motionen är af en långt mera omfattande art, än utskottet tänkt sig. Utskottet har emellertid väl förstått, att motionen har en mycket stor räckvidd, men utskottet har ansett, att förslagets genomförande skulle högst betänkligt drabba särskildt industrien, och därför har utskottet mest fäst sig vid de verkningar, förslaget skulle komma att hafva på industrien.

Utskottet har använt ett annat ord, som mera omfattar hvad motionären afser, produktionsföretag. Jag tror, att utskottet rätt uppfattat motionen, då utskottet ansett, att motionären med sin motion velat nå två mål. Det ena är uppmuntran åt nya svenska uppfinnare och initiativrika män, som därigenom bättre bevaras åt vårt land. Det andra att å alla områden af vårt näringslif åstadkomma ökad produktion. Motionären ömmar i motionen mycket för svenska uppfinnare och anser det vara mycket dåligt ställt hos oss, då den svenska oföretagsamheten och ängslan för allt nytt icke på något sätt uppmuntrar, utan i stället tvingar ut dem i främmande länder för att där söka sin utkomst. Men förhållandena äro dock nu långt olika mot hvad de voro på John Ericssons tid. Jag tror, att våra svenska uppfinnare nu ha det ganska bra. Om vi undersöka det fält, på hvilket det stora aktiebolaget Separator verkar, så tror jag, att detta bolag t. ex. betalt de Ljungströmska och von Celsingska mjölkkningsmaskinspatenten mycket väl, tillsammans flerdubbelt den summa, som motionären uppställt som minimum för statspris. På detta område är det alltså bolaget Separator, som fullgör och, som jag tror, mycket väl fullgör den uppgift, som motionären vill lämna åt staten. Ett annat område för uppfinnare och initiativrika män är det, hvarpå aktiebolaget L. M. Ericsson verkar. Jag har hört omtalas, att många patent och uppfinningar af detta bolag blifvit väl betalda.

Om statsbelöningar för märkligare framsteg på produktionsområde.
(Forts.)

Liknande är nog förhållandet äfven på andra områden, och trots hvad motionären anfört, tror jag, att, om en uppfinning eller en i gång varande affär är sund och af verkligt värde, den enskilda företagsamheten skall taga hand om den. Hvad den stora produktionsökningen beträffar, som motionären med sin motion afser, är det alldeles gifvet, att de storartade penningbelöningar, som ställas i utsikt, skola framlocka mycken täflan att komma åt dessa penningar. Men det ligger i sakens natur, att en uppspirande affär behöfver kapitalet genast och ej i form af en i fjärran hägrande, osäker statsbelöning. Därför anser utskottet, att redan nu tillgängliga utvägar skola på ett mera sundt och verkligt sätt hjälpa de produktionsföretag, som motionären afser.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter kammaren biföll hvad utskottet i nu föredragna utlåtande hemställt.

Herr statsrådet *Hammar skjöld* aflämnade Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående försäljning af mark från komministersbostället 1 mantal krono Käfsjö stom n:o 3 i Käfsjö socken.

Herr *Östberg, Gustaf Fredrik*, afgaf en motion,
ledning af Kungl. Maj:ts förslag till lag om skogsaccis.

Denna motion hänvisades till lagutskottet.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet de under
manträdet aflämnade kungl. propositionerna.

Justerades tretton protokollsutdrag för denna dag.

Kammaren åtskildes kl. 3,01 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
